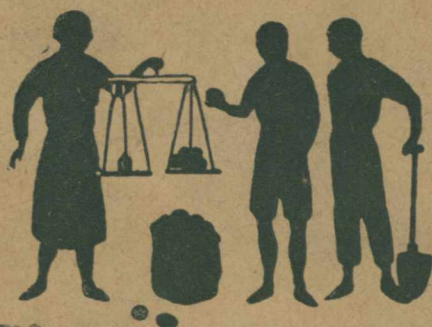


**А. В. ЛАНКОВ.**

# АРТАЛЁМ



ЦЕНТРАЛЬНОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО НАРСДОВ С. С. С. Р.

**А. В. ЛАНКОВ**  
Задачник для 1-ой ступени

---

НА ЗЫРЯНСКОМ ЯЗЫКЕ

---

**ЦЕНТРАЛЬНОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО НАРОДОВ СОЮЗА С. С. Р.**

Москва, Никольская, 10.

А. В. ЛАНКОВ.



# АРТАЛӖМ

(Задачник на коми языке для  
второй группы шк. I ступени)

Коміон лӧеӧдісны Жижова М. да Сидӧрова А.

Допущено научно-педагогической секцией ГУС'а  
к употреблению в школах I-й ступени.

---

С. С. С. Р.-са јӧзјаслӧн шӧрса нӧга лезанин  
МОСКВА, 1926 во

Книга набрана и отпечатана  
в 1-й типографии Централь-  
ного Издательства народов  
С. С. С. Р. Москва, Шлюзо-  
вая наб., 162. в количестве  
3000 экземпляров.  
Главлит № 40.756

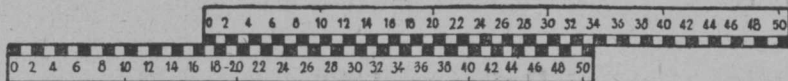


## Соо́р лыддөм.

### С о д Т ө м.

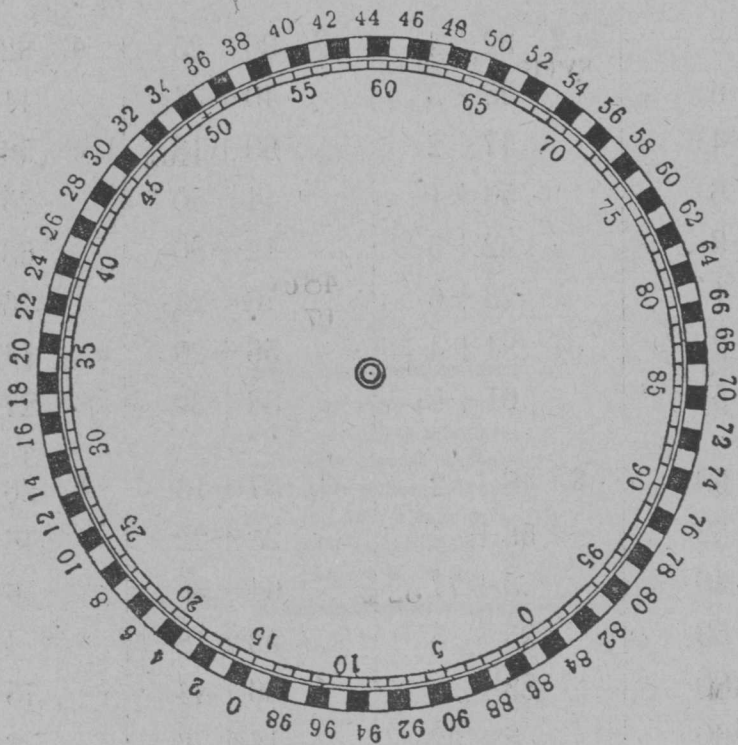
1. 20 + 8	2. 32 + 4	3. 30 + 25	4. 32 + 23
30 + 6	25 + 3	40 + 34	44 + 42
80 + 4	47 + 2	60 + 13	56 + 12
90 + 6	56 + 1	44 + 50	25 + 34
70 + 3	92 + 5	12 + 80	63 + 25
40 + 1	73 + 6	70 + 27	76 + 11
60 + 2	84 + 4	56 + 20	14 + 82
50 + 5	61 + 8	38 + 30	27 + 52
5. 5 + 60	6. 48 + 2	7. 37 + 13	8. 26 + 5
7 + 32	56 + 4	28 + 22	48 + 4
8 + 40	3 + 77	64 + 36	6 + 37
6 + 53	25 + 5	52 + 18	4 + 88
15 + 80	83 + 7	36 + 44	75 + 8
24 + 60	8 + 92	14 + 76	3 + 69
12 + 37	41 + 9	45 + 35	49 + 5
42 + 56	59 + 1	71 + 19	62 + 9
9. 46 + 25	10. 3 + 37	11. 20 + 7 + 13	12. 26 + 4 + 15
68 + 24	48 + 22	40 + 25 + 5	45 + 25 + 18
35 + 56	52 + 8	33 + 24 + 3	38 + 4 + 9
17 + 38	23 + 47	7 + 52 + 1	17 + 5 + 24
24 + 57	35 + 8	5 + 25 + 16	36 + 25 + 9
57 + 16	5 + 77	4 + 60 + 6	48 + 23 + 17
64 + 29	12 + 49	25 + 35 + 5	29 + 38 + 14
76 + 15	66 + 26	3 + 17 + 64	24 + 27 + 26

13. Содталом лыда лынејка-серғи.



Картоны вочөј лыда лынејка.

14. Содталом лыда кыщ-серғи.



$$15 + 20 = 35.$$

Картоны вочөј ыжыд лыда кыщ.

**Арталан табытса.**

15. Мед-воzza вичса лыд-динө содталөј мөд вичса лыд-јас.
16. Мөд вичса лыдјас-динө содталөј којмөд вичса лыдјас.
17. Којмөд вичса лыдјас-динө содталөј нолөд вичса лыдјас.
18. Мед-воzza вичса лыд-динө содталөј нолөд вичса лыдјас.

3	20	42	18	23	64	29	92
7	40	36	24	34	58	38	76
2	70	24	56	41	56	18	69
8	30	57	13	15	77	46	36
5	90	10	45	44	55	57	87
6	60	21	39	25	38	26	57
1	10	72	18	32	66	39	64
4	50	35	55	43	57	45	78
9	80	11	29	35	60	37	9
I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII

19. Нолдд вѣса лыдјас-динö содталöј лыдјас витдд вѣые.

20. Вовö арталöј лыд содталöмөн мöда-мöд вѣые.

21. Вöчöј картоные ыжыд арталан таблитса.

22. Арталöј шцöткi-вылын.

1. Пасјалöј луд-вылын вескыд нольпелöса му-пласт сад-улö 30 сыв куфта да 20 сыв паста.

Тöдöј, мыј куфта лöб забор сад-гöгöр.

2. Саджын-куфта нольнан бокас колö коджны канава.

Мыј куфта лöб канава?

3. Гиктöј садлые план клеткаа грапитöм кабала-вылын?  
Пасјöј сы-вылö канава.

$$\begin{array}{r} 1. \\ + 3 \text{ м. } 25 \text{ см.} \\ + 16 \text{ м. } 15 \text{ см.} \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 2. \\ + 15 \text{ м. } 48 \text{ см.} \\ + 27 \text{ м. } 17 \text{ см.} \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 3. \\ + 32 \text{ м. } 52 \text{ см.} \\ + 45 \text{ м. } 35 \text{ см.} \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 4. \\ + 60 \text{ м. } 64 \text{ см.} \\ + 29 \text{ м. } 36 \text{ см.} \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 5. \\ + 11 \text{ м. } 23 \text{ см.} \\ + 38 \text{ м. } 77 \text{ см.} \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 6. \\ + 94 \text{ м. } 5 \text{ см.} \\ + 5 \text{ м. } 95 \text{ см.} \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 7. \\ + 21 \text{ м. } 50 \text{ см.} \\ + 13 \text{ м. } 65 \text{ см.} \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 8. \\ + 60 \text{ м. } 75 \text{ см.} \\ + 32 \text{ м. } 55 \text{ см.} \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 9. \\ + 74 \text{ м. } 16 \text{ см.} \\ + 12 \text{ м. } 95 \text{ см.} \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 10. \\ + 26 \text{ м. } 92 \text{ см.} \\ + 73 \text{ м. } 88 \text{ см.} \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 11. \\ + 13 \text{ с. } 1 \text{ ар.} \\ + 15 \text{ с. } 1 \text{ ар.} \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 12. \\ + 25 \text{ с. } 4 \text{ п.} \\ + 40 \text{ с. } 2 \text{ п.} \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 13. \\ + 1 \text{ ар. } 12 \text{ в.} \\ + 1 \text{ ар. } 4 \text{ в.} \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 14. \\ + 25 \text{ с. } 2 \text{ ар.} \\ + 14 \text{ с. } 1 \text{ ар.} \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 15. \\ + 45 \text{ с. } 4 \text{ п.} \\ + 50 \text{ с. } 3 \text{ п.} \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 16. \\ + 91 \text{ с. } 2 \text{ ар.} \\ + 5 \text{ с. } 2 \text{ ар.} \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 17. \\ + 2 \text{ ар. } 9 \text{ в.} \\ + 1 \text{ ар. } 14 \text{ в.} \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 18. \\ + 5 \text{ п. } 20 \text{ т.} \\ + 2 \text{ п. } 17 \text{ т.} \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 19. \\ + 12 \text{ п. } 15 \text{ т.} \\ + 10 \text{ п. } 24 \text{ т.} \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 20. \\ + 4 \text{ п. } 32 \text{ т.} \\ + 14 \text{ п. } 8 \text{ т.} \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 21. \\ + 21 \text{ п. } 15 \text{ т.} \\ + 52 \text{ п. } 25 \text{ т.} \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 22. \\ + 6 \text{ ч. } 30 \text{ м.} \\ + 4 \text{ ч. } 15 \text{ м.} \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 23. \\ + 3 \text{ ч. } 40 \text{ м.} \\ + 1 \text{ ч. } 20 \text{ м.} \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 24. \\ + 12 \text{ ч. } 15 \text{ м.} \\ + 3 \text{ ч. } 45 \text{ м.} \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 25. \\ + 9 \text{ ч. } 50 \text{ м.} \\ + 3 \text{ ч. } 20 \text{ м.} \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 26. \\ + 16 \text{ ч. } 5 \text{ м.} \\ + 4 \text{ ч. } 58 \text{ м.} \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 27. \\ + 5 \text{ ш. } 20 \text{ ур.} \\ + 12 \text{ ш. } 15 \text{ ур.} \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 28. \\ + 36 \text{ ш. } 50 \text{ ур.} \\ + 13 \text{ ш. } 25 \text{ ур.} \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 29. \\ + 3 \text{ ш. } 25 \text{ ур.} \\ + 6 \text{ ш. } 25 \text{ ур.} \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 30. \\ + 24 \text{ ш. } 95 \text{ ур.} \\ + 5 \text{ ш. } 5 \text{ ур.} \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 31. \\ + 75 \text{ ш. } 80 \text{ ур.} \\ + 12 \text{ ш. } 25 \text{ ур.} \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 32. \\ + 45 \text{ ш. } 30 \text{ ур.} \\ + 15 \text{ ш. } 95 \text{ ур.} \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 33. \\ + 11 \text{ ш. } 25 \text{ ур.} \\ + 30 \text{ ш. } 90 \text{ ур.} \\ \hline \end{array}$$

### Уж.

1. Тушажаснытө ассыныд мурталөй (метрөн); пасжалөй тетрадјасаныд.

2. Рісујтөй асланыд тетрадјасө төварышјасыдылые туша жүжта вічөн-вічөн.

Мед-ыжыд вічнас пасјөй мед-куз тушасө, сесеа öтарө посьöдөй мед-ичötöчыс.

3. Төдмалөй ассыныд өөктанытө. Пасжалөй ас тетрадјасаныд.

Рісујтөй ассыныд өөктанытө сің-жө, кыз рісујтлід туша жүжтанытө.

4. Төдмалөй, өтө аршінын кымын зонь сантөметр.

5. Арталөй, өтө пүтын кымын зонь сантөметр.

### Задачajas лөөддан торјас.

1. Ва ведра кыскө 30 тув.
2. Көнтусе выј ведра кыскө 28 тув.
3. Ведра јөв 31 тув.
4. Ведраө төрө 50 стөкан ва лөбө мүкөд кічөрттор.
5. Стөканө төрө 17 паңасан паң.
6. Паңасан паңө төрө 4 шцај јуан паң.
7. Шцај јуан паңө төрө 45 војт.
8. Телеграш сурја 4 сыв-кузта.
9. Телеграш сурјajas-кост овлывлө 30—40 сыв-кузта.
10. Көрттуј реле овлывлө 20, 21, 28 пүт-кузта.
11. Öтө пүт реле кыскө 30 тув.

## Задачајас.

### Гортса кывтӧм-пемӧсјас.

6. Шӧркод-дӧм крестанскӧј мӧс во-гӧгӧрын лытӧ (ветӧ) 60 ведра јӧв, кӧза лытӧ 25 ведра. Уна-ӧ во-гӧгӧрнас ӧтлаин лытасны мӧс кӧзакӧд?



7. Тӧлкӧн, бура вердӧгӧн, старajtӧгӧн кӧза вермас јӧв содтыны 15 ведраӧч. Уна-ӧ старajtӧмӧн кӧза кутас лытыны во-гӧгӧрын?

8. Вылъ воӧч мӧслы колӧ заптыны 45 пуд турун, кӧзалы — 7 пуд. Уна-ӧ кыкнаныслы ковмас заптыны турун?

Уна-ӧ ковмас заптыны кык мӧслы да кӧзалы?

Уна-ӧ ковмас заптыны 2 кӧзалы да 1 мӧслы?

9. Ӧлӧ-Мікул нӧбис 2 дод турун. Ӧти дод-дыс кыскӧ 25 пуд, мӧдыс—22 пуд. Тырмас-ӧ сылы ӧти мӧскӧс вердны вълъ воӧч нӧбӧм туруныс?

### Ужалӧм.

10. Ілля-Вас 15 пуд еу коліс кӧјдыс-вълӧ, 12 пуд вот мынтыны, 48 пуд сојны, 23 пуд вузавны. Уна-ӧ чукӧртӧма еу Ілля-Васе?

11. Мікул-Ӧлӧ арталӧ асеыс нӧнсӧ пудовнаӧн. Сіјӧ чукӧртіс ставсӧ 98 пудовна. Кодыс унжык чукӧртіс, Ілля-Вас алі Мікул Ӧлӧ?

12. Јепӧ-Іван заптис пемӧсјаслы вердас 7 дод ід ізас, кык-сымда бобӧнӧн, 28 дод турун. Уна-ӧ вердас сіјӧ чукӧртіс?

13. Піла-Іван бобёнаң ез көзлы; турун сїјө чукөртис 11 доддөн унжык Јепө-Іваные. Ід ізас сылөн вөлі ськөд өтмында. Уна-ө вердае чукөртис Піла-Іван?

14. 2 дод бобёнаң пөтлун етө 3 дод візвыв турунмында. Арталөј кымын дод візвыв турун ковмас вердны 14 дод бобёнаң турун-пыддї да 36 дод візвыв турун-пыддї?

15. Ічөт Міш арталөмөн лоі—мөсејас лудын јіреөны вогөгөрөн 23 вежон, картаын сулалөны 6 вежонөн унжык. Кымын вежон воын?

16. Міјан му-јөр-гөгөр колан тулыс зев уна лебалісны рудінік бобувјас, најө уна колк лезісны јог-турун-вылө. Колк-јасеыс петісны өзім сојые гағјас.

Мі школасаң ветлім мујас-вылө 2 лун, гағјасеыс мујассө весавны. Воғза луннае весалім гағјасеыс 27 му, мөд луннае 14 муөн унжык. Кымын му мі весалім гағјасеыс?

17. Му-јөр-пөлөн крестанајас кодјісны кыкнан боксаңыс канавајас. Налы вөлі колө мујас візны ңаң сојые гағјасеыс. Мі мурталім канавајасеыслые кузтанысө. Отар-бокса канаваыс вөлі кодјөма 34 сыв 2 арш. куза, мөдар-боксаыс—15 сывјөн да 2 аршынон кузжык. Мыј кузта кодјөмаө крестана 2 канава?

18. Ід-улын 20 му, су-улын 3 сымда, картупель-улын 24 муөн унжык суые.

Кымын му-вылө пунктөмаө картупель?

### Ібз-кост уң нубданін.

19. Кужјын востөмаө лыддысан керка (изба-читальня). Пекнїчаө сетчө волісны 18 морт, субөтаө—кык сымда, вөскреенҕаө 48 морт. Кымын морт воліс сетчө кујім лунөн?

20. Лыддысан керкаын ем кнїгајас, гағетјас. Сетчө вооны „Беднота“—гағет, „Југыд туж.“ „Беднота“ лыддөны 27 лыддыеыс; „Југыд туж.“—35 мортөн унжык. Кымын морт лыддө гағет?

21. Міјан еіктеаң селсөветөз 7 верст, волісполкомөз—15 верст. Селсөветсаң волісполкомөз 12 верст. Менам батө вөлөн муніс селсөветө; сесаң сїјөс ыстөмаө мөгөн волісполкомө; волісполкомеаң воіс гортө. Кымын верст сїјө муніс вөлөн? Тајө задачасө рісујтөј асланыд четрадјасаныд.

22. Школаын ем бібліотека. Сетчө гіжеісны лыддыеыс-јас—50 мужік-морт, нывбаба—кык сымда. Кымын лыддыеыс гіжеіс сетчө?

Лөөддө таңом-жө задача ас школаса библиотека-живыныд.

**23.** Мед-возза отделеңнеын велөдчө 26 челад; мөд отделеңнеын — 8 мортөн унжык; 2 старшөжын отлаын—кык мындаөн ещажык мед-возза да мөд отделеңнежасые. Кымын челад велөдчө школаын?

Төдмалөж, кымын челад велөдчө быд отделеңнеын; рисуј-төј сижө виэөн-виэөн; лөөддөж задачајас.

### Вот.

**24.** Колаң во мијан еікт мынтис вот еуөн да іdjөн. Петыр-Миш мынтис 22 пудовна еу, сесеа 15 пудовна іd. Арталөж, уна-ө ковмас сылы еуөн мынтыны став вотсө? Вот боетігөн 5 пудовна іd-пыд-дi боетоны 4 пудовна еу.

**25.** Петыр-Миш воклые, Петыр-Васлые, боетісны вот еуөн; сылые боетісны 6 пудовнаөн унжык Мишые. Петыр-Вас ез мынты еуөн. Сижө тулыснас вөлі һөбөма һаң зајом-кабалајас. Сижөн став вотсө мынтис. Кымын пудовна боетісны вот сылые?

**26.** Таво Петыр-Миш вок-вылө виэөдөмөн һөбіс һаң-зајом-кабалајас. Һөбіс 2 кабала, 10 пудовнаөн кабала-вылө, 4 кабала — пудовнаа, 1 кабала—5 пудовнаа. Кымын пудовна-вылө һөбіс сижө һаң зајом кабалајас?

Бағ-мамыдлые төдмалөж, уна-ө колаң воө мынтөмаөе вот, уна-ө таво-кежлө ковмас мынтыны. Ставсө сесеа гижалөж асланыд тетрадјасад.

Лөөддөж сы-жылые задача.

### Боетны лыд-вылө ас еіктса ояөм.

**27.** Школаө ветлөны челад 3 еіктые. Öтi еіктас 20 керка, мөдас—кујим сымда, којмөдас 16 керка. Кымын керка кујимнан еіктас?

Тіјан школаө кымын еіктые челад ветлөны? Кымын керка быд еіктын?

Лөөддөж задача сы-вылө.

**28.** Төдмалөж куңөм нажетка-вылө, кымын морт ветлөны тіјан еіктые.

Пасјалөж асланыд тетрадјасаныд.

Рисујтөж виэөн-виэөн.

Лөөддөж задачајас.

29. Төдмалөј, сесеа пасјалөј ылын-ө тіјан школасаң бол-  
ничаөз, еелсөветөз, волісполкомөз, ас-увса карөз. Рісујтөј ас-  
ланыд тетрадјасад; лөөдөј задачајас.

30. Пасјалөј, уна-ө тіјан еіктын мөс, вөв, ыж, кукаң, поре.  
Лөөдөј задачајас.

31. Асланыд еіктса јөзнытө јуклөј арлыд-серте: кымын—  
арөсөз; арөссан—кујимөз; кујимеан—еізімөз; еізімеан—дас кык-  
өз; дас кыкмеан—дас көкјамысөз; дас көкјамыссеан—кыз витез;  
кыз витеан—комын витез; 35—45; 45—50; 50—80; 80—100; ео  
арөсые ыжыджыкјас.

Рісујтөј тетрадјасаныд вичөн-вичөн.  
Лөөдөј задачајас.

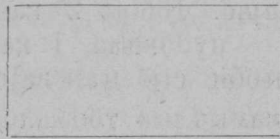
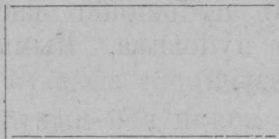
### Ыжта мурталөм.

32. Тіјан школааныд код класс ыжыджык? Кодыс мед-  
ичөт?

33. Тіјан классаныд жоқ али пөтөлөк ыжыджык? Млад-  
шөј классад али стреднөјад ыжыджык жоқ?

34. Гіжөј 2 өтыжта вескыднөлпелөсајас.

Гіжөј 2 вескыднөлпелөса ічөта-ыжыда.



35. Вескыднөлпелөсаин төдмөдигөн позө сорнітны најө  
бокјас-јылые, пелөсјас-јылые, ыжта-јылые.

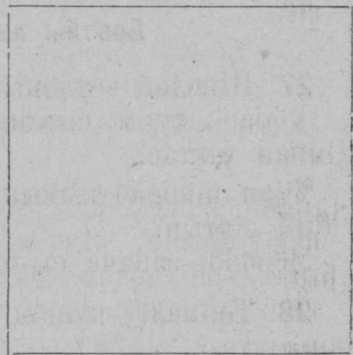
Колө кужны ыжта муртавы.



кв. см.



кв. дм.



кв. вер.

36. Чертејтөј дөска-вылө кв. аршін, кв. пунт., кв метр.

37. Чертејтөј жоқө кв.сыв.



38. Чергитөй кыз кабала-вылө кык кв. дүжм, 2 кв. вершөк, сесса најос вундөй.

Ывлаын мурталөй 2 кв. сыв, 2 кв. метр.

39. Тани кымын кв. саңгеметр?

--	--	--	--

40. Тани кымын кв. саңгеметр?

--	--	--	--	--

Тани кымын кв. саңгеметр?

--	--	--	--	--	--	--

Тани кымын кв. саңгеметр?


41. Ывлавылын пасјалөй 3, 4, 5, 8, 10, 12 кв. метр.

42. Ывлавылын пасјалөй 6, 8, 10, 16, 20, 24 кв. метр.

43. Гіжталөй квадрат 9 кв. дм.ыжта-паста.

Ч и н т а л а н .

1. 15—5	2. 18—3	3. 12—10	4. 18—13	5. 39—9
36—6	47—2	53—20	96—42	83—2
48—8	56—4	93—70	75—33	48—22
92—2	99—7	84—60	59—28	75—22
27—7	85—1	38—30	36—14	67—7
53—3	48—6	46—40	83—61	38—5
64—4	69—8	77—50	44—23	49—20
81—1	27—5	29—10	68—46	54—33
79—9	73—2	65—30	27—15	67—24
6. 20—5	7. 20—12	8. 13—5	9. 37—18	
40—8	50—26	23—6	54—26	
90—6	70—38	75—8	72—55	
70—4	30—18	37—9	45—28	
50—3	40—25	92—4	24—16	
30—4	60—41	86—9	23—11	
80—7	90—72	92—4	67—39	
60—1	40—14	55—8	94—67	
100—9	80—54	76—9	53—38	

10. 40—3	11. 27—5—11	12. 40—4—8
70—24	49—23—4	80—25—7
80—54	35—5—14	34—6—19
90—33	78—23—5	53—17—6
30—24	94—4—8	40—18—8
66—25	76—3—40	95—26—9
87—5	83—3—45	100—36—24
83—48	96—25—2	25—9—12
100—25	52—1—21	72—25—35

### Ывлавылын вочӧж уж.

44. Мурталӧж жу мед-паскыд инті, сесса мед-векнӧд интіме. Тӧдмалӧж мынтаӧн паскыджык, кодыс?

45. Тӧдмалӧж сӧннаныд мулыс кузтасӧ, пагтасӧ. Тӧдмалӧж кодыс мынтаӧн ыжыджык.

46. Воековӧн мурталӧж мулыс кузта, пагта, тӧдмалӧж мынтаӧн кодыс ыжыджык.

47. Мурталӧж гезӧн мулыс кузта, пагта. Тӧдмалӧж мынтаӧн кодыс ыжыджык?

48. Жуӧ шыбытӧж чагтӧр, часі-сертеі тӧдмалӧж кымын метр сӧжӧ кывтас ва визув-кузта ӧтеі минутын.

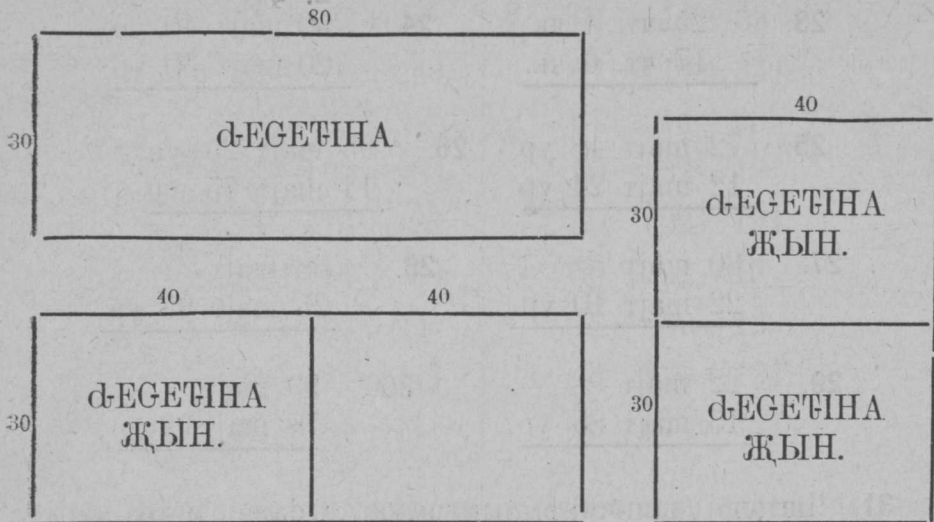
49. Тӧдмалӧж, уна-ӧ вермад мунны минутӧн шӧр-код воеласӧн. Куз-ӧ туј вермад котӧртны 1 минутын, тӧдмалӧж котӧртӧмӧн алі воеласӧн кузжык туј мунад. Мындаӧн унжык?

50. Тӧдмалӧж, уна-ӧ воелӧн мунас вӧв минутын, уна-ӧ мунас гӧнӧтӧмӧн 1 минутын. Тӧдмалӧж кор унжык мунас, мындаӧн унжык?

51. Рӧсујтӧж визӧн-визӧн уна-ӧ мунас морт (воелӧн, котӧрӧн), вӧв (воелӧн, гӧнечӧн), ва визув.

52. Рытывсаӧ асывла-дорӧ сувтӧдлӧж века. Сени пасјӧж 10 метр-кузта кост, сӧжӧ лоӧ керка-бан. Сесса векаалӧж кык мукӧд етен боксӧ, сен пасјӧж 15 метр-кузтаӧн. Сы-бӧрын тӧдмалӧж 4 керка етен-боклыс кузасӧ.

53. Мурталӧж вескыднолпельӧса 80 сыв кузта, 30 сыв пагта. Сӧжӧ лоӧ десегіна.



Ѓегетинайн мурталоны му.

**Нима лыд чинталом.**

- |                                     |                                      |                                      |
|-------------------------------------|--------------------------------------|--------------------------------------|
| 1. — 32 м. 45 см.<br>— 11 м. 25 см. | 2. — 16 м. 75 см.<br>— 9 м. 25 см.   | 3. — 35 м. 25 см.<br>— 21 м. 18 см.  |
| 4. — 95 м. 50 см.<br>— 75 м. 35 см. | 5. — 60 м. 25 см.<br>— 15 м. 50 см.  | 6. — 80 м. 27 см.<br>— 39 м. 75 см.  |
| 7. — 50 м.<br>— 13 м. 24 см.        | 8. — 74 м.<br>— 23 м. 48 см.         |                                      |
| 9. 15 с. 2 арш.<br>— 3 с. 2 арш.    | 10. — 27 с. 5 п.<br>— 14 с. 5 п.     | 11. — 42 с. 1 арш.<br>— 26 с. 2 арш. |
| 12. — 2 ар. 8 в.<br>— 1 ар. 12 в.   | 13. — 25 с.<br>— 9 с. 1 ар.          | 14. — 6 п.<br>— 3 п. 5 дм.           |
| 15. — 2 ар.<br>— 1 ар. 10 в.        | 16. — 17 с.<br>— 3 с. 2 п.           |                                      |
| 17. — 5 п. 35 т.<br>— 2 п. 15 т.    | 18. — 14 п. 12 т.<br>— 8 п. 18 т.    | 19. — 40 п. 20 т.<br>— 19 п. 30 т.   |
| 20. — 15 п. 27 т.<br>— 5 п. 35 т.   | 21. — 20 чт. 5 чк.<br>— 10 чт. 2 чк. | 22. — 17 чт. 2 чк.<br>— 8 чт. 2 чк.  |

$$\begin{array}{r} 23. \quad 25 \text{ чт. } 4 \text{ чк.} \\ \quad \quad 17 \text{ чт. } 6 \text{ чк.} \\ \hline \end{array} \qquad \begin{array}{r} 24. \quad 50 \text{ шайт } 40 \text{ ур} \\ \quad \quad 20 \text{ шайт } 30 \text{ ур} \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 25. \quad 72 \text{ шайт } 48 \text{ ур} \\ \quad \quad 12 \text{ шайт } 24 \text{ ур} \\ \hline \end{array} \qquad \begin{array}{r} 26. \quad 95 \text{ шайт } 25 \text{ ур} \\ \quad \quad 14 \text{ шайт } 75 \text{ ур} \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 27. \quad 30 \text{ шайт} \quad \text{—} \\ \quad \quad 22 \text{ шайт } 10 \text{ ур} \\ \hline \end{array} \qquad \begin{array}{r} 28. \quad 38 \text{ шайт} \quad \text{—} \\ \quad \quad 25 \text{ шайт } 95 \text{ ур} \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 29. \quad 22 \text{ шайт} \quad \text{—} \\ \quad \quad 15 \text{ шайт } 85 \text{ ур} \\ \hline \end{array} \qquad \begin{array}{r} 30. \quad 99 \text{ шайт} \quad \text{—} \\ \quad \quad 78 \text{ шайт } 99 \text{ ур.} \\ \hline \end{array}$$

31. Чинталөј шцөткі-вылын нима лыдајас метра-мераһи да сөм лыд.

Содтан-чинтан.

1. $48 + 25$	2. $46 - 11$	3. $90 - 15$
$73 - 25$	$46 + 35$	$75 - 15$
$60 - 34$	$70 - 35$	$39 + 24$
$38 + 45$	$80 + 10$	$63 + 27$
		$60 + 20$
		$50 - 30$
		$30 + 26$

4. $24 + 15 + 4$	5. $20 + ? = 45$	6. $45 - ? = 20$
$60 - 5 + 23$	$31 + ? = 38$	$56 - ? = 36$
$43 - 3 + 56$	$? + 56 = 89$	$83 - ? = 74$
$93 - 12 - 14$	$? + 19 = 75$	$96 - ? = 65$
$75 + 5 - 26$	$43 + ? = 81$	$89 - ? = 19$
$80 - 24 + 21$	$58 + ? = 95$	$73 - ? = 55$
$8 + 15 + 27$	$? + 33 = 77$	$48 - ? = 24$
$26 + 44 - 18$	$? + 45 = 72$	$65 - ? = 46$
$100 - 28 + 15$	$48 + ? = 100$	$100 - ? = 48$

7.  $45 + 5 + 24$   
 $45 + (5 + 24)$   
 $88 - 30 - 28$   
 $88 - (30 + 28)$   
 $23 + 16 + 8$   
 $23 + (16 + 8)$   
 $55 - 24 - 11$   
 $55 - (24 - 11)$   
 $55 - 24 + 11$

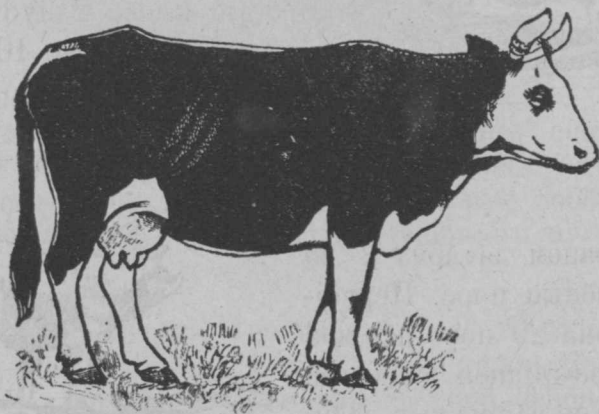
8.  $67 - 14 + 33$   
 $67 - (14 + 33)$   
 $67 - 14 + 33$   
 $50 - 22 - 19$   
 $50 - (22 + 19)$   
 $50 - 22 + 19$   
 $48 - 30 - 12$   
 $48 - (30 + 12)$   
 $48 - (30 - 12)$

9. Лөсөдөй ыжыд артаган табытса став класислы гөгрө-сөн часи-моз 1—100-өз. Вөчөй индалан бед. Велөдчөй артавны.

## Чинталом-вылө задачяс.

### Гортса пемөсјас.

54. Рочын бур мөс, јөла рөд—јарославка да колмогорка. Јарославка бура төлка вердөмөн, старатөмөн вермас лытыны 40 ведраөз, төлысын. Шөркөд-дөм лытыс колмогорка—12 ведраөн ещажык. Кымын ведра лытө колмогорка төлысын?



Јарославка.

55. Кок-жывса сөкта жарославка мөслөн 22 пуд, чиг јай 9 пуд. Кымын пуд кыскө ты, сөлөм, јур, кокыс?

56. Шөркөд-дөм кокјыв сөкта колмогорка мөслөн 4 пуд-јөн унжык. Јур, кок да гырк пыщкөсыс кыскө 14 п. Уна-ө кыскө јайыс?

57. Јарославка мөслөн јөв сук. Төлысса лыгөмыс поңө чүкөртны 1½ пуд выј. Колмогорка мөс ведра јөлыс артмө 1 тув выј. Кымын тувјөн унжык выј артмас төлысын јарославка мөс јөлыс?

58. Картајас овлөны жожаөс і жожтөмөс. Жожа картаыс күјөд быдлун весалөны. Жожтөмыс—во-гөгөрын өтчыд, кыкыс. Жожтөм картаө колө волөс өтө мөслы 55 пуд, жожа картаө волөс колө 22 пудјөн ещажык. Уна-ө волөс ковмас во-гөгөрын 1 мөслы жожа картаын?

59. Шөркөд-дөм мөслы колө төвжын-кежлө 85 пуд бур ид ізас, бур турун ковмас 30 пудјөн ещажык; уна-ө ковмас турун төвжын-кежлө 1 мөслы?



60. Англијскөј поре рөд зев гырыс. 3 арөса поре кыкылө 22 пудјөз. Арөса поре 12 пудјөн ещажык. Уна-ө кыкас сещөм арөса поре туша?

61. Арөса поре роч поснө рөдыс кыскө 2 пуд. Пуд поре јай-вылө сөтны 10 пуд һан. Арталөј, кущөм поре рөд барышнөжык виңны.

62. Аграном виңлөма 2 во англијскөј рөдыс поре. Первој-ја воас вәјөма 29 поре-пө, мөд воас 11 поре-пөјәнөн ещажык. Кымын поре-пө вәјөма кык воөн?

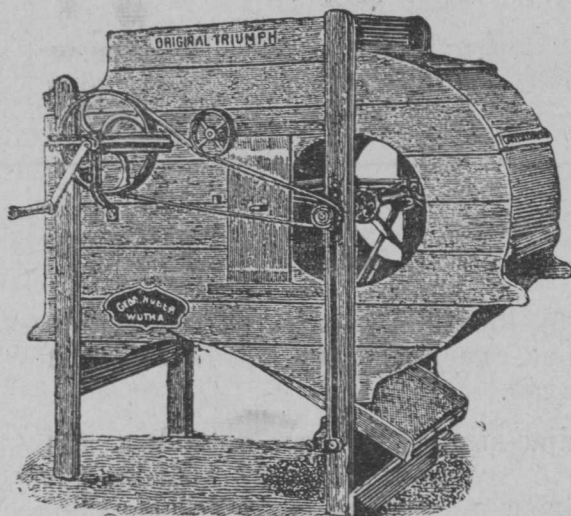


**63.** Во-чөж-кежлө порелы колө 15 пуд пыҕ, 80 пуд картупел; 4 пуд картупел сулалө сымында-жө, мында 1 пуд пыҕ. Арталөж во-гөгөрса барыш поре туша-вылө. Арөса поре-вылө сетөны 100 пуд Һаң.

### Задачајас му-виҕ ужалөм-јылыө.

**64.** Воҕза воын мијан еиктсајас чукөртиены десетинаыө 45 пудјөн су. Семө-Миш асыө мүө јона радејтис, кујөдалиө, кө-зис бур којдыөһн—сјјө чукөртиө десетинаыө 100 пудјөн. Уна-ө һө унжык чукөртиө Семө-Миш мүкөдеыө?

**65.** Мед му буржыка вајас Һаң, колө быд пудовҺа көза-улө петкөдны 10 доҕ кујөд. Педөр-Павел көзис 8 пудовҺа ид. Став көза-улас сјјө петкөдис 45 доҕ кујөд. Кымын доҕ колі јешцө петкөдны?



**66.** Омөһ виҕјас турунтөмөө, десетинаыө сөмын верман чукөртны 48 пуд турун. Кирө-Өһө аслас му-вылө көзләма бобөҺаң,  $\frac{1}{4}$  десетина-вылыө чукөртөма 75 пуд бобөҺаң турун. Кымын пудјөн сетөма унжык турун бобөҺаңа му омөһк виҕ-дорыө?

**67.** Кирө-Өһө көзөма десетин му-вылө 96 тув турун көј-дыө. Тимопејевка көзләма 24 тув, мүкөд пөлөс көјдыө сорла-лөмөн 35 тув, а коласыө сылөн вөлөма гөрд бобөҺаң көјдыө. Уна-ө көзләма бобөҺаң?

Тажө гижөд-серті лөсөдөј задачајас.

Пуктас нѣмјас	Колѣво-кежлѣ ѡтѣ морт-вылѣ сымында пуд	Град му колѣ квaдр. сыв.	Кымын час колѣ уѡавны
Капуста . . . . .	4	6	12
Морков . . . . .	2	5	10
Свеклѣ . . . . .	3	6	10
Горкнѣ . . . . .	1/2	2	5
Галап . . . . .	2	2	5
Кушман . . . . .	1	2	2
Лук . . . . .	1	4	6
Ѡгурчѣ . . . . .	3	8	15
Укрѡп . . . . .	Капуста да ѡгурчѣ со- лавны.	Шыблавны кѡјдыс став јѡр паста.	1
	15—21 п.	40 кв. сыв. бѡрѡзданас.	66

**68.** Боѡтѡј 40 кв. сыв-паста му-тор градјас-улѣ 1 мортлы. Вѡчалѡј градјас, пасјалѡј код град-вылѣ кушѡм пуктас пуктад. Гѣктѡј план.

**69.** Градјас-вылѣ зев ѡур петкѡдны пѡјѣм. Быд квaд. сыв-вылѣ поѡѣ пуктыны 5 тувјѡѡ. Школа јѡр-улын 20 квaд. сыв. Школьнѣкјас петкѡдѣсны 2 ведра 8 тувјѡн. Уна-ѡ ковѡас содтыны сетѡ пѡјѣм?

**70.** Быд кв. сыв јѡр му-вылѣ колѣ пуктыны кык пуд-мынта кујѡд. Арын петкѡдѣсны 40 кв. сыв-паста јѡрѡ 2 кыѡ пудја телега кујѡд. Уна-ѡ ковмас содтыны сетѡ кујѡд?

**71.** Ласеј-Ѡнѡ пуктѣс нѡл 3 пудја мешѡк картупел, керѣс 96 пуд. Кымын пудјѡн унѡык керѣс пуктѡмгыс?

**72.** Ласеј-Ѡнѡ град му кујѡдалѣс арын, сылѡн суседеыс кујѡдалѣс тулысын, керѣс сыыкта-жѡ муыс сѡмын 55 пуд. Сылыс став вынѡ муыслыс кыскѣс картупел корјыс. Кымын пудјѡн унѡык керѣс картупел Ласеј-Ѡнѡ быд градјыс аслас суседеыс?

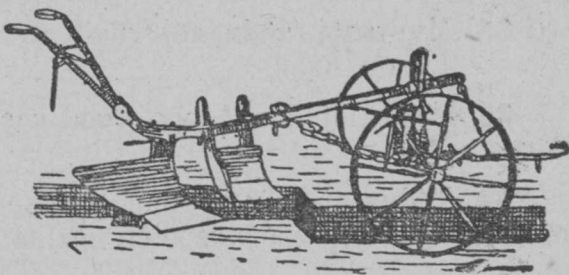


### Лөзкост ужаланиңас.

73. Јепоо (коперативо) вајисны 10 пудја 17 тувја бөчка селги. Куш бөчкасы кыскө 1 пуд 28 тув. Уна-ө бөчкаын вөли селгиыс.

74. Мијан јепоо вајисны 96 пуд телега-шына көрт. 27 пуд 5 тув сее нуисны совкозө. Уна-ө колі көрт?

75. Мијан еіктө лөөдісны прокатнөј пункт. Сее донтөм доные сөтөны крестаналы вөдітчыны быд пөлөс му ужаланыщкан, төлөдчан машинајас. Мед-јона крестанаяас вөдітчөны төлөдчан машинаөн. Ласеј-Өнө аслас пыскөд луншөрөз машинаөн төлөдө 48 пуд-јөз. Зырјөн сөмын вермас төлөдны 12 пуд. Мынтаөн уңжык вермас төлөдны луншөрөз машинаөн?



76. Прокатнөј пунктын ем 28 өтік вөла плуг, 9 кык вөла плуг. 29 плуг артельнаас вөлі прөстөј плугјас, мүкөдыс буржык сорт плуг „Сакка“. Кымын плуг вөлі „Сакка“ (пабрік) сорт-

77. Мијан школаө ветлөны 95 челаө. 17 морт гіжеіс піө-н ы ерө, 32 морт комсомолө. Кымын гіжейтөм челаө?

78. Мијан челаөјаслы воеөс клуб (спортивнөј). Сетчө гіжеісны 48 шлен; сөтинајас гіжеісны 8 мортөн уңжык нывпосныыс. Кымын зонпосні гіжеісны клубө, кымын нывпосні?

79. Өти тувсов лунө школьнїкјас лөөдісны пујас пунктан лун. Ставсө пунктисны 85 пу кыз да лөм. Лөмсө пунктисны 15 пуөн уңжык. Уна-ө пунктисны кыз-пу?

80. Лыдөөј, уна-ө мед-бөрја төлынаас бөсталөмаөс бібліотекаыс кыга. Төдмалөј кор уңжык бөсталөмаөс—мед-бөрја төлынаас, алі воззанаас?

Рисүртөј виэөн-виэөн, вөчөј диаграмма.

81. Төдмалөј, кымын школьнїк віеліс тајө төлынаас.

Төдмалөј, тајө төлынаас алі воззанаас уңжык вөлі віеыс? Рисүртөј...

82. Төдмалөј, кымын віеыөс вајисны возза төлынаас болнїчаө, кымын бурдіс, кымын морт кулі. Вөчөј диаграмма.

## Лыдö бөгтөм асму-вывса олөм.

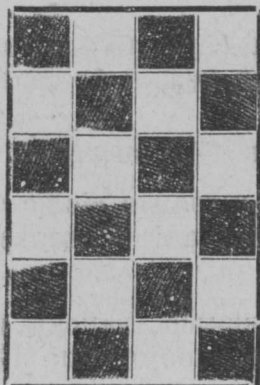
83. Лыддөј асланыд өктыс:
1. Кымын (олыс) керка јур.
  2. Кымын вөвтөм керка.
  3. Кымын мөстөм керка.
  4. Кымын мутөм олыс.  
Вөчөј диаграмма.
84. Јуасөј асланыд өктыс:
1. Кымын десетін му-улын.
  2. Кымын десетін віз-улын.
  3. Вөчөј диаграмма. Лөсөдөј задачјас.
85. Мурталөј, төдмалөј уна-ө му град-улын.  
Гіжтөј план.
86. Төдмалөј уна-ө му став керка-улас, тіјан өкт-улын.  
Вөчөј задача.
87. Төдмасөј куңцөм тіјан ем учреждєнњөјас өктын, төд-малөј, јуалөј мыј најө керөны, мыјла најө колөны мјјанлы?
88. Јуаселөј асланыд бат-мамыдлыс, рөдвужыдлыс, төд-саыдлыс, коді најө пысө гөжсөма пропсөјюзө, куңцөмө. Гөжөј тајөс.
89. Төдмалөј: кымын гөжсөма.  
Кымын абу гөжсөма.  
Рөсүјтөј. Гөжөј задачјас.

## Өктөм, јукөм.

### 4-вылө өктан табытса.

1. Гөжөј 2-вылө өктан табытса.
2. Арталөј шцөткө-вылын нөлөн.

3.  $4 \times 2$
- $4 \times 3$
- $4 \times 4$
- $4 \times 5$
- $20 \times 4$
- $4 \times 6$



Кымын тани віс?  
Кымын јөртөд вісас?  
Кымын став јөртөдыс?  
Содтөј улыссањыс јешцө  
өтік віс.  
Кымын лөө јөртөд?

$$4. \begin{array}{r} 24 + 4 \\ 4 \times 7 \end{array}$$

Кымын колө подков 7 вөвлы.

$$5. \begin{array}{l} 28 + 4 \\ 4 \times 8 \end{array}$$

Гіжтөј вескыдпелөса 8 вічы, быд віч 4 кв. см.  
Кымын кв. сантиметр лөб?

$$6. \begin{array}{l} 32 + 4 \\ 4 \times 9 \end{array}$$

Өшіңын 4 стеклө-тор. Кымын стеклө 9 өшіңын? Рисујтөј.

7. Вөчөј ас тетрадаһын 9 віча 4 пелөса ыжыд јөртөд,  
быд вічө торјөдалөј бара 9 поснідік јөртөдјас.  
Сы пыщкө гіжөј 2-өн өктан таблытса:

1	2	3	4	5	6	7	8	9
2	4	6	8	10	12	14	16	18
3								
4	8	12	16	20	24	28	32	36
5								
6								
7								
8								
9								

8. Вөчөј кыз кабалаыс став класылы ыжыд таблытса.

9. Гіжөј өктан таблытса 2, 4-өн-моз.

$$10. \begin{array}{l} 4 \times 2 \\ 4 \times 5 \\ 4 \times 7 \end{array} \quad 11. \begin{array}{l} 4 \times 5 \\ 4 \times 3 \\ 4 \times 8 \end{array} \quad 12. \begin{array}{l} 4 \times 5 \\ 4 \times 4 \\ 4 \times 9 \end{array}$$

4 пелө јукөм.

1. Гіжөј јукан таблытса 2-вөлө.

2.  $10 \times 4$

3. 40-ыс чінталөј 4-өн.

4.  $4 : 4$ ,  $8 : 4$ ,  $12 : 4$ ,  $16 : 4$ ,  $20 : 4$ .

5. 28-ыс чінталөј 4-өн, кымыныс позө чінтыны?  
 $28 : 4$ .

6. 32-ыс чінталөј 4-өн. Кымыныс поѳө чінтыны?  
32 : 4.
7. 36-ыс чінталөј 4-өн. Кымыныс поѳө чінтыны?  
36 : 4.
- |    |        |        |
|----|--------|--------|
| 8. | 4 × 5  | 28 : 4 |
|    | 20 : 4 | 4 × 8  |
|    | 4 × 6  | 32 : 4 |
|    | 24 : 4 | 4 × 9  |
|    | 4 × 7  | 36 : 4 |
9. Јуклөј 4 пельö бктан-таблитса-серви.
10. Гижөј 4-вылө јуклан таблитса.
11. 15-ыс чінталөј 4-өн. Кымыныс поѳө чінтыны?  
Кымын колө?
12. 17 : 4, 22 : 4, 25 : 4, 29 : 4, 31 : 4, 35 : 4.

### З а д а ч а ј а с .

90. Кымын колөса ковмас 6 телегаѳ?
91. Кымын пуд лоѳ 8 ѳоль пудја мешөкын?
92. Кымын подков ковмас 3 тројка вөвлы?
93. Му-вылын сулаліс 35 су чумалі (суслан). Öтi лунөн нуісны 7 су телега 4 чумаліөн телега-вылө. Кымын чумалі сулалан колі му-вылө?
94. 5 зонпоснi да 3 нывпоснi мунісны вотчыны. Быдөнлы налы сурi 4 щакөн. Кымын щак најö ставныс вајісны гортö?
95. Көрттуј вагонын 9 лабiч; быд лабiчын пукалө 4 мортөн. Вагонын 45 морт. Кымын морт вагонын сулалө?
96. Му-вылыс керісны 32 пудовна картупель. Кісталисны ѳоль пудја мешөкјасө. Кымын картупель тыра мешөк лоi?
97. Міјан өктсаң карөз 24 верст. Кымын часөн воан карөз, кутан-кө мунны 4 верстөн час?
98. Кыкнан туж бокө пукталöмаѳе (саѳитöмаѳе) пујас. Туж 36 метр куѳта. Пусаң пуөз кост 4 метр. Кымын пу быдмө тужас бокын?
99. Рісүјтөј задачасө.

100. Кымын 4 ліста тетрад петас 28 ліст кабалаыс?

101. Школаын 32 челад. Быд 4 мортлы сетоны 1 карандашн. Кымын карандаш колас дужинаыс велдчыяслы сеталом ббрын?

102. Марја нббис 2 арш. 4 вершк куза ланта, јукіс 4 пель. Кузб доі быд ланта тор?

103. 4 посні еоркні кыскб 1 тув. Чуманб торб 24 сецбм еоркні. Кымын тув кыскб сјб еоркніа чуманыс?

**Вітбн бктбм.**

1.  $5 \times 2$

$5 \times 3$

$5 \times 4$

2. Шцбткі-вылын пукталбј вібтбн-вібтбн.

3.  $20 + 5$  4 вібтурын лбб 20 ур, содтам вібтур. Кымын  $5 \times 5$  ур лбб?

3 дасур 3 дасурын кымын ур?

$10 \times 3$

дасурын кымын вібтур?

3 дасурын кымын вібтур?

$5 \times 6$

5.  $30 + 5$  3 дасур-дінб-кб содтам вібтур, кымын ур лбб?  $5 \times 7$

6.  $10 \times 4$  Кымын мол 4 шцбткі сутуга-вылын?

$5 \times 8$

5 моллбн кымыныс сес позб бостны?

40 +  $5 \times$

8.  $5 \times 4$

$5 \times 2$

$5 \times 6$

9.  $5 \times 4$

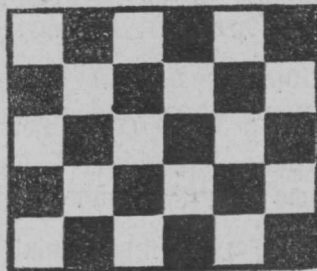
$5 \times 3$

$5 \times 7$

10.  $5 \times 4$

$5 \times 4$

$5 \times 8$



Тані кымын віб?

Кымын јбртбд вібын?

Кымын јбртбд ставыс?

11.  $5 \times 5$

$5 \times 4$

$5 \times 9$

**Віт-пельö јуклөм.**

1. 5:5    10:5    15:5    20:5.
2. 50-ые чінталөј вітөн-вітөн.
3. 25-ые чінталөј вітөн-вітөн.  
25:5
4. 10 јукөј віт-пельö.  
Кујимые даc јукөј віт-пельö.  
30:5
5. 20:5    15:5    35:5.
6. Нольые даc јукөј віт-пельö.  
40:5.
7. 25:5    20:5    45:5
8. Јуклөј віт-пельö өктөм таблітса-серті:
9.  $5 \times 5$      $5 \times 6$      $5 \times 7$      $5 \times 8$      $5 \times 9$ .  
25:5    30:5    35:5    40:5    45:5.
10. Гіжөј вічөн 5 пельö јукан таблітса.
11. 22-ые чінталөј вітөн-вітөн. Кымыныс позө чінтыны? Кымын нөшта колө?
12. 18:5    22:5    24:5    29:5    33:5    47:5  
41:5    49:5    54:5

**Задачјас.**

104. Гімнастїка- вылын челаф сувтїсны 5 мортөн вічө. Ставыс лої 6 віч. Кымын морт вөлі гімнастїка-вылын?
105. Віч-вылыс локтөны 5 пыжөн 45 морт. Быд пыжын пукалөны өтмындаөн. Кымын морт быд пыжын?
106. 5 капуста градјые кералїсны 5 мачөн, колї нөшта 12 мач. Кымын вөлі ставыс капуста мач град-вылын?
107. Школа јөрө челаф пунктїсны 8 віч, 5 пуөн быд вічө. 28 пу коемїс, ез кутчіе. Кымын пу вужјасїс?
108. Јепөө вайїсны чукөрјасөн 25 стөкан. Быд чукөрын 5 стөканөн. Кымын чукөр вайїсны?
109. Мельнїчаые вайїсны 9 віт пудја мешөк, 1 мешөк 2 пудја. Кымын пуд вайїсны ставсө мельнїчаые?

110. 30 пудовна картофел кетисны 5 пудовнаа јашцік-јасё. Кымын јашцік ковміс картофел-улё?

111. 100 шайтыс колі 5 шайта 7 кабала, 1 дас шайта. Кымын шайт візёма лоі?

112. Сітеч помаын 62 метр; 22 метр вундісны ешкынјас былё. Колан сітечыс шёралісны шушунјас, быд шушун-былё 5 метрөн. Кымын шушун шёралісны?

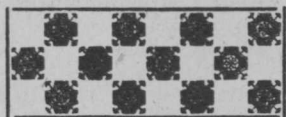
### 8 ۆктۆм.

1. Шцёткі-вылын пукталёј көкјамысөн.

2.  $8 \times 2$

$16 + 8$

$8 \times 3$



Тані кымын  
јөртөд?

3.  $8 \times 2$

$8 \times 2$

$8 \times 4$

$4 \times 8$

Рісүјтөј тащөм-жө јөртөдјас, сөмын 4 віча,  
8 јөртөдөн быд вічы.

$24 + 8$        $8 \times 4$

4.  $8 \times 3$

$8 \times 2$

$8 \times 5$

$5 \times 8$

Рісүјтөј 5 віча, 8 јөртөдөн вічы

$8 \times 5$

$5 \times 8$

5.  $8 \times 3$

$8 \times 3$

$8 \times 6$

Рісүјтөј  $8 \times 6$

6.  $8 \times 4$

$8 \times 3$

$8 \times 7$

Рісүјтөј  $8 \times 7$

7.  $8 \times 4$

$8 \times 4$

$8 \times 8$

Рісүјтөј  $8 \times 8$

8.  $8 \times 5$

$8 \times 4$

$8 \times 9$

Рісүјтөј  $8 \times 9$

### Нөкјамысөн јуклөм.

1. Босталёј 80-ыс көкјамысөн-көкјамысөн.

$16 : 8$

2. Босталёј 24-ыс көкјамысөн.

Кымыныс почас бостны?

$24 : 8$

3.  $16 : 8$   
 $16 : 8$  Чинталөј 32-ыг көкјамысөн.  
 $32 : 8$

4. Чинталөј 40-ыг көкјамысөн.  
 $40 : 8$

5.  $24 : 8$   
 $24 : 8$  Чинталөј 48-ыг көкјамысөн.  
 $48 : 8$

6.  $40 : 8$   
 $16 : 8$  Чинталөј 56-ыг көкјамысөн.  
 $56 : 8$

7.  $32 : 8$   
 $32 : 8$  Чинталөј 64-ыг көкјамысөн.  
 $64 : 8$

8.  $40 : 8$   
 $32 : 8$  Чинталөј 72-ыг көкјамысөн.  
 $72 : 8$

9.  $8 \times 3$

$24 : 3$

$8 \times 4$

$32 : 8$

$8 \times 5$

$40 : 8$

10.  $8 \times 6$

$48 : 8$

$8 \times 7$

$56 : 8$

$8 \times 8$

$64 : 8$

$8 \times 9$

$72 : 8$

11.  $50 : 8$

$25 : 8$

$75 : 8$

$60 : 8$

$30 : 8$

$70 : 8$

$65 : 8$

### Задачајас.

113. Шашкі пөвјын 8 віг; быд вігын 8 јөртөд. Ворсны пондигөн 48 јөртөд тупкөса.

Кымын јөртөд колө тупкытөм?

114. Лөсөдөј 5 кірпіч вігые, быд вігын 8 кірпічөн, чукөр. Лөсөдісны кык сещөм чукөр. Кымын кірпіч колө 100-ыг.

115. Кымын воғмушка 1 тувјын; 3 тувјын; 5 тувјын; 4 тувјын; 7 тувјын; 9 тувјын.



**116.** Агасын (пиңаын) 39 бур пиң, 17 пиң шыкбм.  
Пиңјас сувтөдалома виңөн-виңөн, быд виңын 8 пиңөн. Ага-  
сын кымын пиң виң?

**117.** Кылөдны колө 100 кер. Најөс пурјалисны 9 пурјө 8 ке-  
рөн. Кымын пу колы?

**118.** 8 морт ужалісны 2 лун нур костан уж-вылын.  
Первоја луннас кодјисны канава 25 сыв, мөдлуннас—  
15 сыв. Кымын сывјөн воіс морт-вылө?

**119.** 5 час асывсаң луншөрбөрын часөз мельница ізіс  
72 пуд су. Кымын пуд сјјө ізіс часын?

### 3-өн өктөм.

1. Өктөј кујимөн.

2.	$3 \times 2$	$3 \times 3$	$4 \times 3$	$4 \times 4$	$4 \times 5$	$4 \times 6$
3.	$3 \times 4$	$3 \times 5$	$3 \times 6$	4. $3 \times 4$	$3 \times 5$	$3 \times 6$
	$3 \times 3$	$3 \times 2$	$18 + 3$	$3 \times 4$	$3 \times 3$	$3 \times 2$
	$3 \times 7$	$3 \times 7$	$3 \times 7$	$3 \times 8$	$3 \times 8$	$3 \times 8$
	$8 \times 3$	$3 \times 5$	$3 \times 6$	$3 \times 5$		
	$3 \times 8$	$3 \times 4$	$3 \times 3$	$3 \times 6$		
	$3 \times 9$	$3 \times 9$	$3 \times 9$	$3 \times 9$		

6. Гіжөј јөртөдјасө 3-өн өктөм таблітса.

7. Гіжөј 3-өн өктөм таблітса виңөн-виңөн.

8. Поснөдлөј аршінө: 5 сыв, 8 сыв, 4 сыв 1 аршін, 7 сыв.  
2 ар. 9 сыв 1 аршін.

### Луклөј 3 пельө.

1. Босталөј 30-ыс кујимөн.

2.  $6:3$ ,  $9:3$ ,  $12:3$ ,  $15:3$ ,  $18:3$ .

3. Босталөј 21-ыс кујимөн.

Кымыныс поңө бостны кујимөн:  $15:3$ ,  $6:3$ ,  $21:3$ .

4. Босталөј кујимөн 24-ыс. Кымыныс поңө бостны:  $12:3$ ,  $24:3$ .

5. Босталөј кујимөн 27-ыс. Кымыныс поңө бостны:  $15:3$ ,  
 $12:3$ ,  $27:3$ .

6.	$3 \times 7$	7.	$10 : 3$
	$21 : 3$		$20 : 3$
	$3 \times 8$		$25 : 3$
	$24 : 3$		$22 : 3$
	$3 \times 9$		$28 : 3$
	$27 : 3$		$26 : 3$

8. Јуклөј 3 пелө өктөм табытса-серти.

9. Гижөј виэөн 3-вылө јуклан табытса.

10. Аршыны гыреөдөј сывјө. 9 ар.; 15 ар.; 27 ар;  
4 ар.; 11 ар.; 16 ар.; 20 ар.; 25 ар.

**Квајтөн өнтөм.**

1. Боеталөј 6-төн.

2.	$6 \times 2$	3.	$4 \times 6$	4.	$6 \times 3$	
	$6 \times 3$		$6 \times 4$		$6 \times 6$	Рисүјтөј $6 \times 5$ да $5 \times 6$
	$6 \times 2$		$6 \times 3$		$5 \times 6$	
	$6 \times 4$		$6 \times 2$		$6 \times 5$	

Рисүјтөј квадрат 36 јөртөдөн.

5.	$6 \times 3$	6.	$6 \times 4$	7.	$6 \times 4$	
	$6 \times 4$	рисүјтөј $6 \times 7$	$6 \times 8$	рисүјтөј $6 \times 8$	$6 \times 5$	рисүјтөј $6 \times 9$
	$6 \times 7$		$8 \times 6$		$6 \times 9$	

8. Гижөј јөртөдјасө 6-өн өктан табытса.

9. Вөчөј өктан табытса виэөн.

**6-вылө јуклөм.**

1. 60-ые чинталөј 6-төн.

2.	$12 : 6$	3.	$24 : 3$	4.	$30 : 6$	5.	$6 \times 6$
	$18 : 6$		$8 : 2$		$30 : 3$		$36 : 6$
	$42 : 6$		$12 : 6$		$20 : 2$		$24 : 6$
	$24 : 6$		$18 : 6$		$18 : 6$		$48 : 6$
	$6 \times 4$		$30 : 6$		$36 : 6$		$6 \times 8$
	$24 : 6$		$6 \times 5$		$6 \times 6$		$48 : 6$
							$30 : 6$

<b>6.</b> 12 : 6 42 : 6 6 × 7 42 : 6 30 : 6 24 : 6	<b>7.</b> 54 : 6 9 : 9 54 : 6 15 : 6 20 : 6 25 : 6	<b>8.</b> 40 : 6 35 : 6 50 : 6
---	---	--------------------------------------

9. Јуклөј 6-өн өктөм таблітса-серғи.

10. Гижөј вічөн 6-вылө јуклан таблітса.

**9-өн өктөм.**

1. Боесталөј 9-өн.

<b>2.</b> 9 × 2 9 + 9 + 9 9 × 3	3 × 9 9 × 3 9 × 2	9 × 4 4 × 9 9 × 4	<b>3.</b> Рісујтөј 9 × 4, 4 × 9 9 × 3 9 × 5 Рісујтөј 9 × 5 да 9 × 2 5 × 9
---------------------------------------	-------------------------	-------------------------	---

<b>4.</b> 9 × 3 9 × 6 9 × 5 9 × 2 9 × 7	6 × 9 9 × 6 9 × 3 9 × 7 8 × 9	Рісујтөј 9 × 7
---	---	----------------

<b>5.</b> 5 × 9 9 × 3 9 × 8	8 × 9 9 × 8	Рісуј төј 9 × 8 да 8 × 9
-----------------------------------	----------------	--------------------------

<b>6.</b> 9 × 5 9 × 4 9 × 9	9 × 4 9 × 3 9 × 2	9 × 9 Рісујтө 81 јөртөда квадрат.
-----------------------------------	-------------------------	--------------------------------------

7. Гижөј јөртөдјасө 9-өн өктан таблітса.

8. Лөөдөј вічөн 9-өн өктан таблітса.

9 пельö јуклөм.

1. Шыблалö 9-өн 90-ыс.

2.  $18 : 9$

3. Чинталöј 27-ыс öкмысөн. Кымыныс позö чинтыны?

$27 : 9$

$9 \times 3$

$27 : 9$

4. $18 : 9$	$9 \times 4$	5. $27 : 9$	$9 \times 5$	6. $27 : 9$	$9 \times 6$
$36 : 9$	$36 : 9$	$18 : 9$	$45 : 9$	$54 : 9$	$54 : 9$
		$45 : 9$			

7. Чинталöј 63-ыс 9-өн. Кымыныс позö чинтыны?

$63 : 9. 9 \times 3. 63 : 9.$

8. $36 : 9$	$9 \times 8$	7. $27 : 9$	$9 \times 9$
$72 : 9$	$72 : 9$	$54 : 9$	$81 : 9$
		$81 : 9$	

8. Јуклөј 9-вылö öктан таблитса-серти.

9. Гижöј вичөн 9-вылö јуклан таблитса.

$10. 20 : 9$

$25 : 9$

$30 : 9$

$32 : 9$

$39 : 9$

$44 : 9$

$47 : 9$

$50 : 9$

$52 : 9$

$11. 55 : 9$

$60 : 9$

$62 : 9$

$65 : 9$

$70 : 9$

$75 : 9$

$78 : 9$

$80 : 9$

$85 : 9$

### Задачајас.

120. Васё-Прокёлн 6 десетина му. Налог мынтö быд десетинаыс 3 пуд. Таво сјö чукöртис 95 пуд һаң. Уна-ö колö һаң вот мынтöм бöрын?

121. Петыр-Васлы колö мынтыны 8 десетинаыс налог, пудјөн десетинаыс. Сјö тулысын һöбис 25 пуд-вылö һаң зајöм (клебнöј зајöм).

Уна-ö вот ковмас мынтыны һаңöн?

122. Петыр-Иванлы пуктисны налог 45 пуд 5 десетина муыс. Öтчид сјö карö нуис 2 десетинаыс. Уна-ö колö јешщö мынтыны?

123. Мјан грездын кујим öтыжта му-јөр.

Быд му-јöрыс быд 9 керка јурö воö 27 десетина му. Кымын десетин воö быд керка јурö?

124. Быд десетин му-вылö көзсö 9 пудовһа су. Кымын пудовһа көзсас 3 десетин-вылö?

125. Совкозын көзöмаөс 72 пуд су. Кымын десетина му совкозын?

126. Кöста-Иван 6 десетин виҙыс чукöртис 48 dod турун; Пёла-Васкалөн сещöм-жö виҙ 4 десетин. Уна-ö чукöртис турун Пёла-Васка?

127. Öтi мöслы вогöгөр-кежлö колö 9 dod турун. Кöста-Иванлөн 4 мöс. Сјö заптiс 48 dod турун. Кымын dod колö сылөн поснi пемöсјаслы?

128. 27 пудовһа картофел-улö лöсöдöмаөс 9 мешöк. Кымын пудовһа картофел тöрас öтi мешöкö?

129. Картофел му-вылыс керисны 45 пудовһа картофел; лöдисны 8 мешöкö кујим пудјөн. Кымын мешöк ковмас јешщö колас картофел-улö?

130. Карсаң мјан јепö колö вајны 54 мешöк шобдi. Быд dodö тöрö 6 мешöкөн. Кымын вöла-dod ковмас карö ыстыны шобдiла?

131. Мельничын быд iзкi часөн iзö 9 пуд. Кымын пуд iзас 8 часөн?

132. Мельничын 4 iзкi. Кымын пуд iзасны часөн?

133. Семö-Иван нуис мельничаö 36 пуд су. Кымын часөн iзсас Семöлөн су öтi iзкiөн?

134. Быд пуд ізöмые бостöны 3 тув пығ, 1 тув мунö бус-вылö. Прокö вайе мелнйчаö 9 пуд су. Кымын пуд пығ нуас гортас?

135. Семјалы лун-кежлö колö 9 тув һаһ. Кымын лун-кежлö тырмас 6 тувја 9 тупöе һаһ?

136. Мөс быд лун лытö 6 крйңча јöv. Кымын крйңча лытас вежонöһ?

137. Четвертнöј бутулкаö төрö 2 крйңча јöv. Кымын ведрa лытас öтi мөс вежонöһ?

138. Öтi мортлы вожын-кежлö колö 9 пуд пығ. Уна-ö колö заштыны пығ 5 морта семјалы во-кежлö?

139. Пуд поре јай-вылö карын сетöны 9 пуд һаһ. Прокö поре туша вузалeс 81 пуд һаһые. Кымын пуд кыкic поре тушаыс?

7-өн öктöм.

1. Öктöј eғiмөн.

2.  $7 \times 2$

3.  $7 + 7 + 7$  |  $3 \times 7$

$7 \times 3$  |  $7 \times 3$

4.  $7 \times 2$  |  $4 \times 7$

$7 \times 4$  |  $7 \times 4$

Рисуйтöј  $7 \times 4$  да  $4 \times 7$

5.  $7 \times 3$  |  $5 \times 7$

$7 \times 2$  |  $7 \times 5$

$7 \times 5$  |

Рисуйтöј  $7 \times 5$  да  $5 \times 7$

6.  $7 \times 3$  |  $6 \times 7$

$7 \times 6$  |  $7 \times 6$

Рисуйтöј  $7 \times 6$ ,  $6 \times 7$

7.  $7 \times 5$  |  $7 \times 4$

$7 \times 2$  |  $7 \times 3$

$7 \times 7$  |  $7 \times 7$

Рисунтөй квадрат 49 жөртөдөн.

8.	$7 \times 5$		$8 \times 7$	Рисунтөй $7 \times 8$	$8 \times 7$
	$7 \times 3$		$7 \times 8$		
	$7 \times 8$				

9.	$7 \times 5$		$9 \times 7$	Рисунтөй $7 \times 9$ ,	$9 \times 7$
	$7 \times 4$		$7 \times 9$		
	$7 \times 9$				

10. Гижөй жөртөдјасө 7-вылө өктан табытса.

11. Вөчөй өктөм табытса виҗөн.

12. Кымын пут 5 сывјын, 8 сыв.; 4 сыв.; 3 сыв.; 9 сыв.

13. Посөдлөј путө: 3 сыв.; 2 сыв. 1 пут.; 3 сыв. 6 пут.;  
4 сыв. 2 пут.; 5 сыв. 5 пут.; 6 сыв. 3 пут.

**7 пельө јуклөм.**

1. 70-ые чинталөј 7-өн.

2.  $14 : 7$ .

3. Чинталөј 7-өн 21-ые. Кымыные позө чинтыны?

$21 : 7$		$7 \times 3$	4. $14 : 7$		$7 \times 4$	5. $21 : 7$		$7 \times 5$
		$21 : 7$			$28 : 7$			$14 : 7$
								$35 : 7$
								$35 : 7$

6. $21 : 7$		$7 \times 6$	7. $35 : 7$		$7 \times 7$
		$42 : 7$			$14 : 7$
					$49 : 7$

8. $28 : 7$		$7 \times 8$	9. $35 : 7$		$7 \times 9$
		$56 : 7$			$28 : 7$
					$63 : 7$
					$63 : 7$

10. Јуклөј 7 пелө өктөм таблитса-серти.  
 11. Гижөј виџөн 7-вылө јуклан таблитса.  
 12. Кымын сыв 21 путын; 32 пут; 36 п.; 42 п.; 63 п.  
 13. Вөчөј сывјасө: 15 пут; 25 п.; 30 п.; 40.; 45 п.; 50 п.;  
 55 пут.  
 14. Вөчөј вежонјасө 28 лун; 25 л.; 56 л.; 15 л.; 20 л.; 70 л.

15.	16 : 7	36 : 7	52 : 7
	22 : 7	43 : 7	58 : 7
	32 : 7	48 : 7	65 : 7

### Задачјас.

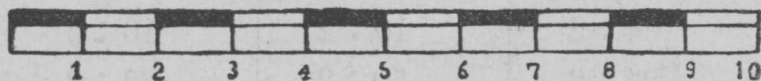
140. Ми велөдчим 9 вежон да 2 лун. Кымын лун ми велөдчим?
141. Төвөа каңикулөз колі 56 лун. Быд вежонын өти шојтчөг лун. Кымын велөдчан лун төвөа каңикулөз?
- 142 Шөркод-дөма рөдтигөн дод-да вөв мунө часөн 7 верет. Көрттүј машина мунө нөль өдјө. Кымын верет мунө көрттүј машина часөн?
143. Школа јөрын велөдчыејас мурталісны өміз да сетөр пуктыны јөр-тор 56 пут кузта, 49 пут паета. Јөр кузта кынан бокас да өти паета бокас пукталісны өміз да сетөр пужас 1 сывјөн кост. Кымын пу пуктісны?
144. Мјјан өіктын улча 7 сыв паета, кузтаыс көкјамыс сымда. Мыј кузта улча?
145. Школнік лыд-дөс кыгаыс 7 листбөк. Лыд-дытөм колі 6 сымда. Кымын листбөк кыгаын?
146. Васө нөбіс 48 лист кабала; 13 лист еетіс ічөт чојлы. Колан кабалаыс вуріс өткод 7 тетрад. Кымын ліста тетрад-сылөн артміс?
147. Карын 1 улчаын 56 керка. Гізімөд јүкөныс пу керка, мукөдыс каменнөј. Кымын каменнөј керка сјө улчаын?



Өктөм, жүкөм дасјасөн да дасјас-вылө:

1. $10 \times 2$	2. $20 \times 2$	3. $1 \times 10$	4. $2 \times 20$
$10 \times 3$	$20 \times 3$	$2 \times 10$	$3 \times 20$
$10 \times 4$	$20 \times 4$	$3 \times 10$	$4 \times 20$
$10 \times 5$	$20 \times 5$	$4 \times 10$	$5 \times 20$
$10 \times 6$	$30 \times 2$	$5 \times 10$	$2 \times 30$
$10 \times 7$	$30 \times 3$	$6 \times 10$	$3 \times 30$
$10 \times 8$	$40 \times 2$	$7 \times 10$	$2 \times 40$
$10 \times 9$	$50 \times 2$	$8 \times 10$	$2 \times 50$
$10 \times 10$		$9 \times 10$	
		$10 \times 10$	
5. $20 : 10$	6. $20 : 2$	7. $40 : 2$	8. $40 : 20$
$30 : 10$	$30 : 3$	$60 : 3$	$60 : 20$
$40 : 10$	$40 : 4$	$80 : 4$	$80 : 20$
$50 : 10$	$50 : 5$	$100 : 5$	$100 : 20$
$60 : 10$	$60 : 6$	$60 : 2$	$60 : 30$
$70 : 10$	$70 : 7$	$90 : 3$	$90 : 30$
$80 : 10$	$80 : 8$	$80 : 2$	$80 : 40$
$90 : 10$	$90 : 9$	$100 : 2$	$100 : 50$
$100 : 10$			

9. Саңғиметрын 10 мліметр.



10 саңғиметр шүөө дөтсиметрөн.

Кузта мурталан метріческөј таблітса.

- 10 мліметрын (мм) 1 саңғиметр (см);
- 10 саңғиметрын 1 дөтсиметр (дөтс);
- 10 дөтсиметрын 1 метр (м);
- 10 метрын 1 дөкаметр (дөкм);
- 10 дөкаметрын 1 гөктаметр (гөтм);
- 10 гөктаметрын 1 кілометр (км).

**Ҳималыдјас посьёдлыны да гырёдны метріческөј муртјасён.**

**148.** Посёёдлөј д-тсм: 5 м.; 3 м. 5 д-тсм.; 8 м. 3 д-тсм.; 7 м. 5 д-тсм.

Посёёдлөј см: 2 д-тсм; 4 д-тсм. 2 см; 6 д-тсм. 2 см; 9 д-тсм 4 см.

Посёёдлөј мм: 3 см; 4 см. 8 мм; 5 см. 5 мм; 7 см. 2 мм;  
8 см. 8 мм.

**149.** Гырёдөј поёні мурталаңјасёё.

20 м; 40 м; 75 м; 82 м; 64 м; 96 м; 100 м.

30 д-тсм; 90 д-тсм; 24 д-тсм; 36 д-тсм; 87 д-тсм; 72 д-тсм; 91 д-тсм;

50 см; 80 см; 15 см; 45 см; 27 см; 38 см; 62 см; 84 см;

70 мм; 90 мм; 28 мм; 33 мм; 49 мм; 56 мм; 65 мм; 89 мм.

**150.** Мурталөј (стөч) кабала ліст куфта, да паёта; ізтөг тув куфта; кос кызта, аёёныд туша куфта; кыгалыё куфта, кызта, паёта.

Посёёдлөј, гырёдлөј лыдјасёё.

**Өктём да јукём кыкпаса лыдјас кыкпаса лыдјас-вылө.**

1. $20 \times 4$	2. $10 \times 5$	3. $10 \times 6$
$4 \times 2$	$2 \times 5$	$2 \times 6$
<u><math>24 \times 2</math></u>	<u><math>12 \times 5</math></u>	<u><math>12 \times 6</math></u>
$32 \times 3$	$15 \times 2$	$13 \times 4$
$22 \times 4$	$14 \times 5$	$24 \times 3$
$34 \times 2$	$16 \times 5$	$18 \times 4$
$43 \times 2$	$18 \times 5$	$36 \times 2$
$21 \times 3$	$20 \times 5$	$48 \times 2$
$33 \times 3$	$25 \times 4$	$17 \times 5$

4. $20 : 2$	5. $40 : 2$	6. $20 : 2$
$4 : 2$	$10 : 2$	$16 : 2$
<u><math>24 : 2</math></u>	<u><math>50 : 2</math></u>	<u><math>36 : 2</math></u>
$36 : 3$	$30 : 2$	$56 : 2$
$48 : 4$	$70 : 2$	$56 : 4$
$66 : 2$	$90 : 2$	$45 : 3$
$84 : 4$	$50 : 2$	$52 : 4$
$99 : 3$	$80 : 2$	$65 : 5$
$88 : 2$	$40 : 2$	$75 : 5$

7. $85 : 5$	8. $44 \times 2$	9. $13 \times 4 - 25$
$96 : 6$	$88 : 2$	$48 : 3 + 56$
$84 : 7$	$15 \times 4$	$25 \times 4 - 63$
$91 : 7$	$60 : 4$	$85 : 5 + 46$
$96 : 8$	$25 \times 3$	$36 \times 2 - 15$
$68 : 4$	$75 : 3$	$96 : 4 - 17$
$76 : 4$	$23 \times 4$	$80 : 2 + 57$
$87 : 3$	$92 : 4$	$18 \times 4 - 39$
$98 : 7$		

10. $3 \times 10$	11. $4 \times 10$	12. $3 \times 10$	13. $48 : 4$
$3 \times 2$	$4 \times 5$	$3 \times 6$	$12 : 3$
$3 \times 12$	$4 \times 15$	$3 \times 16$	$48 : 12$
$4 \times 22$	$5 \times 12$	$2 \times 26$	$96 : 8$
$5 \times 11$	$5 \times 16$	$3 \times 24$	$12 : 4$
$3 \times 23$	$5 \times 18$	$4 \times 23$	$96 : 32$
$4 \times 21$	$5 \times 14$	$5 \times 17$	$75 : 5$
$6 \times 11$	$4 \times 25$	$6 \times 14$	$15 : 3$
$3 \times 32$	$5 \times 20$	$7 \times 13$	$75 : 15$
	$2 \times 25$	$8 \times 12$	

14. 69-ыг чінталөј 23-өн. Кымыныг позас чінтыны?

$69:23$      $66:22$      $55:11$      $99:33$   
 $46:23$      $84:21$      $96:32$      $36:12$

15. 70-ыг чінталөј 14-өн. Кымыныг позас чінтыны?

$70:14$      $80:16$      $100:25$      $30:15$   
 $60:12$      $90:18$      $100:20$      $50:25$

16. 54-ыг чінталөј 18-өн. Кымыныг позас чінтыны?

$54:18$      $45:15$      $56:14$      $51:17$      $38:19$   
 $65:13$      $75:25$      $87:29$      $95:19$

17.  $16 \times 4$      $75 : 25$     18.  $84 : 21 + 48$      $5 \times 15 - 50$   
 $64 : 4$      $18 \times 5$      $6 \times 11 - 37$      $96 : 24 + 64$   
 $64 : 16$      $90 : 5$      $80 : 16 + 35$      $76 : 4 + 23$   
 $25 \times 3$      $90 : 18$      $5 \times 14 - 56$      $3 \times 19 - 38$   
 $75 : 3$

### Выл мурталанјас.

1. Кабала мурталоны деегјасөн.

деегын 24 лист.

20 деег лово 1 стопа.

Кабала стопа кыскө 12—14 тувјөз.

2. Тувјын 96 зөлтнѣк.

Кабала листжын (№ 7) кыскө 1 зөлтнѣк-мында.

Төдмалөј өккта: өојан паңтыр валые, өојан паңтыр сакар пыглые, паңтыр совлые, карандашлые, перөлые.

Поснѣ изјас шөрые кореалөј гирајас-вылө  $\frac{1}{2}$ , 1, 2, 3, 5, 10 зөлтнѣк өккта; пукталөј најјас-вылө пасјас. (Поңас из торјасө өуравны ичөтѣк мешөкјасө).

3. Аптекаын лекаретвојас веситөны граммјасөн; 1 зөлтнѣкын ичөтѣка 4 граммые унжык. 50 өу тус кыскө грамм мында; ишцај јуан паң-тыр ва кыскө 4 грамм-мында.

Поснѣ изјас-шөрые кореалөј 1, 2, 3, 5, 10, 25, 50 грамм өккта изјас; өөчөј најјас-вылө пасјас.

Веситалөј граммјас-вылө һаң тусјас, лыа, мукөдтор.

Кореалөј поснѣ сулја чукөрые мед 25, 50, 100, 200 грамм өккта төрас ва.

### Задачајас.

151. Өзім јона щыкөдөны өзім гагјас. Колан во најјас мијан грездые зикөз щыкөдөсны көза 2 деегөина-вылые. Креетанајас кодјисны му бөкјасас жужыд канавајас. Сы бөрын гагјас мукөд му-вылө ез вермыны вужны, сы-понда көза колө чоң. Щыкөдтөм көза колө 15-пөв унжык щыкөдөм му дорые. Грездын кымын деегөина-вылын өөлі көза?

152. Гагјасые мынтөдчыны поңө көјдыс весалөмөн. Көјдыс весалөны сортирујтан машинаөн.

Прокө көзтөз весалие көјдыс. Сылөн быд пудовһа көјдысые өеи 12 тув јөг турун көјдыс.

Кымын тув јөг турун көјдыс шыбытчие 3 һөл пудовһаа мешөкые?

153. Пудовһа өу кыскө 1 пуд 5 тув. Кымын пуд кыскас 8 пудовһа?

154. Выл мујас-вылө көзісны бөбөһаң. Сіјө көзасө зев јона щыкөдөсны гагјас; рөчөн најјасөе шүбны клебнөј щелгун. Поснѣ-дырјі вегыльјас (лѣчинкајасые) налөн олоны му пыцкын, өөјөны көзалые вуж-шөресө.

Челаф гөрігөн бостісны чукөртны вегыльясөс. Пета чукөртіс 36 вегыль, Варук—10 вегыльөн ещажык Петаыс, ічөтік Мікулај—һолье ещажык Петаыс. Кымын вегыль најө чукөртісны?

**155.** Тулысын сещөм вегыльясөс позө муыс кыскавны быд һөлөс пөрјөгөн.

Картупел торјас, морков, свеклө торјас көрталөны бедномө, еүјөны му-пыщө. Сіјө бед сө колө быд лун кыскавны муыс, чукөртны сее һізүвјас. Өті асывын Пета чукөртіс 15 вегыль, рытнас—5 сымда. Кымын вегыль сіјө чукөртіс лунөн?

**156.** Лунвылын еу көза да тувсов шобді көза зев јона щыкөдө гаг, рочөн сіјө шүеө клебнөј жук-куз-каөн. Сіјө еөјө шептыс вотөм түсө.

Пета, Вага да Мікулај бостісны бобув, гаг куталан тыв, мунісны мујас-вылө најөс кутавны. Пета күтіс 29 гаг, Вага—18 гагјөн унжык Петаыс, Мікулај куталис һольпөв ещажык најө кыкыс. Кымын гаг күтіс Мікулај?

**157.** Быд омөль гагјасыс, бобувјасыс мјанөс візөны скворечјас. Најө гагјасөн вердөны асыныс челафјасө.

Мікулај 2 сквореч бөрса візөдөма да лыддөма, мыј најө өті часөн челафыслы вајалөмаөс 8 гаг. Мјан садын олөны 9 гоз сквореч. Кымын гаг најө ставныс часөн куталасны? Кымын гаг вердас өті сквореч гоз аслас челафыслы 12 часөн?

**158.** Каңлөн бөркокјасас 4 чунөн, воғас—5-өн. Кымын чун 5 каңлөн?

**159.** Пета Иванкөд вөрын лыддысны көклыс көкөм. Петалы көкіс 13-ыс, Иванлы 3 сымдаыс. Кымыныс көкісыс Иванлы көк?

2 секундын көк вермө көкны өтікыс; дырө көк көкіс Иванлы?

**160.** Көк колкјалө пыр јөз позјө. Унжыкыс сіјө вежонын колкјалө өтікыс. Кымыныс сіјө колкјалас 35 лунөн?

**161.** Школьнікјас мурталөмаөс вөссайныс лым-жужда.

Сек-кежлө лым вөлі үгөма 21 см. судта. Кык вежонөн лым жужда содөма 3 сымында. Кымын см. жужда содөма 2 вежонөн лым? Уна-ө содө лым-жужда 1 лунөн?

**162.** Пета мурталіс 1 му-помыс, лым-судта, сені вөлі 14 дујм. Кола мурталіс мөд му-помыс, лоі 8 вершөк судта. Көд му-помас жуждыжык лымјыс?

**163.** Бур еу кӱдыс чужӱ 3 лунӱн. Часјасӱн-кӱ лыддыны, кымын часӱн чужас бур еу кӱдыс?

Кымыныс часӱвӱ стрелка бергӱдчас еу кӱдыс чужигкостӱ?

**164.** Кымынысӱн минутнӱ стрелка бергӱдчӱ ӱдӱжык часӱвӱ стрелкае?

**165.** Мӱжан урӱкјас овльвлӱны 4 час. Кымынӱд јукӱн бергӱдчас часӱвӱ стрелка?

**166.** Кор часӱвӱ да минутнӱ стрелкајас вӱчасны вескыд пелӱс?

Јос, вескыд алы щӱщыд пелӱсјас лӱбны 2, 10, 4, 8, 9, 6 часын?

### Задачајас матӱ-гӱгӱрса ужалӱм-јылыс.

**167.** Мӱжан грездын олӱ кӱрта-кӱлуј вӱчыс. Сӱјӱ кӱртыс да жӱетыс вӱчалӱ ведрајас, тазјас, мыссандозјас.

Колан вежонын вӱчӱс школаӱ ведрајас. Быд ведр-вылӱ мунӱ 8 тув жӱет. Став ведрајас-вылӱ мунӱс 4 тувја 7 лӱст да 5 тувја 12 лӱст. Кымын ведрa сӱјӱ вӱчӱс школаӱ?

**168.** Пыдӱстӱм ведр-вылӱ колӱ 1 аршӱн куџа, 10 вершӱк паста жӱет лӱст. Кымын пыдӱстӱм ведрa петас 2 аршӱн куџта, 1 аршӱн да веет пастаа жӱет лӱстыс?

**169.** Грӱшлӱн батыс вӱчалӱ пу чачајас. Ӯтӱ чача сӱјӱ вӱчӱ 2 час. Кымын чача вӱчас вежонӱн, кӱ ужавны кутас быд лун 10 часӱн?

**170.** Чачајас вузавлӱ коператӱвӱ. Коператӱв быд чачаымынтӱ 8 тув пыџ. Уна-ӱ пыџ боетас вежонга уџыс?

**171.** Мӱжан школакӱд паныд востӱсны мастерскӱј, сенӱ вӱчалӱны пожӱм вуџыс, бад ӱӱрјыс кӱрӱбјас. Быд кӱрӱб-вылӱ мунӱ 60 ӱӱрја да вуџја чукӱр. Сещӱм чукӱрын бад-ӱӱрјасыс 4 сымда, мында сен пожӱм вуџјас. Кымын бад-ӱӱр мунӱ 1 кӱрӱб-вылӱ, кымын—пожӱм вуџ?

**172.** Вежонӱн вӱчӱсны сен 36 кӱлуј вӱџан да тувӱветлан кӱрӱб. Кӱлуј вӱџан кӱрӱбјассӱ вӱчӱсны 8 сымда, мыда тувӱ ветлан. Кымын кӱрӱб вӱчӱсны тувӱ ветлан? Кымын—кӱлуј вӱџан?

**173.** Слесар Максим вӱчӱс 7 дужина ӱџӱс калыч. Којмӱд јукӱнсӱ сес боетӱсны школаӱ. Кымын калыч сылӱн нӱшта колӱ?

**174.** Слесар лунӱн вермӱ вӱчны 8 поснӱ томан. Гырысӱс-кӱ—сӱмын 2. Сӱјӱ 18 лун вӱчалӱс поснӱ томанјас да 7 лун гырысјасӱс. Кымын томан ставсӱ слесар вӱчӱс?

- 175.** Төдмалөј етеклө листлые ыжтасө.  
Мурталөј асланыд школаса өшiң рама.  
Төдмалөј кымын етеклө лист ковмас 6 сепчөм рамаө?
- 176.** Төдмалөј ведра-вөчан көрт-листлые ыжта.  
Кабалаые дае ведра-серти вөчөј ведра-кыщлые да пыдөс-  
лые мерка. Төдмалөј мерка-серти, кымын ведра петас 1 көрт-  
лыстые?
- 177.** Төдмалөј клас-сыныд пөтөлөк паета.  
Арталөј кымын кабала лист ковмас сiјө пөтөлөксө клеитны?
- 178.** Гiжтөј план дееетiн мулые, 80 сыв куфтаа, 30 сыв  
паетаа. Јукөј öтыктаа 16 пельө.
- 179.** Гiжтөј град план 2 аршин паета, 5 сыв куфта.  
План-вылас пасјалөј капуста рөсада пуктан туј; пасјалан  
костјассө колалөј аршин паетаөн. Кымын капуста рөсада  
пөчас пуктыны сiјө град-вылө?
- 180.** Гiжтөј классныдые план. Төдмалөј кымын кв. аршинөн  
воас морт-вылө?  
Сiңi-жө вөчөј метрическөј мурталанөн.
- 181.** Төдмалөј 1 класс етенлые судтасө да паetasө.  
Гiжтөј план. Төдмалөј, кымын шпалер-пома ковмас сiјө етен-  
сө шпалеритны?  
Пома 12 аршин куфта, 10 вершөк паета.
- 182.** Төдмалөј, уна-ө ковмас замазка став өшiң школаые  
сывтөдны? Быд 2 өшiң-вылө мунө  $\frac{1}{4}$  тув замазка.
- 183.** Төдмалөј, кымын 15 аршин куфта да 4 вершөк кызта  
кер ковмас 24 кер судта јукмөс струб-вылө? Куфта да паета  
струблөн  $2\frac{1}{2}$  аршин.

#### Јөзкост уңнуөданијас.

- 184.** Коперативө вајисны 96 пуд сов 6 пудја мешөкјасын.  
Вајигөн быд дод-дө пукталөмаө вөли 4 мешөкөн. Кымын дод-дөн  
совсө вајисны?
- 185.** Сов-улые мешөк (тара) кыскө 14 тув.  
Төдмалөј, уна-ө кыскө быд вөв-дод-дын груз?
- 186.** Коперативса щайнөјын  $\frac{1}{4}$  тув щай заваритөны  
72 мортлы. Төдмалөј, кымын мортлы заваритөны 1 зөлөтнiк  
щай?
- 187.** Төдмалөј, уна-ө кыскө 1 булки, донаө сiјө, төдмалөј  
дон тув жежыд һаңлые. Лыд-дөј кодсө барышнөжык һөбны?

**188.** Коперативö вайсны бөчка карасин. Сетчö төрö 8<sup>1/2</sup> пуд карасин. Куш бөчкаыс кыскö сылыс 4-öd жүкөнсö. Төдмалөј, уна-ö кыскö карасин бөчканас?

**189.** Öтi рйтөн лампын сотчö тувжын карасин. Уна-ö ковмас карасин һол вежон-кежлө?

**190.** Мијан коператив пöжалö жежд һаң. Быд 10 тув пығые артмö 14 тув һаң. Кымын тув һаң артмö пуд пығые?

**191.** Пуд пығые пöжалöны пудјөн жыңјөн һаң. Кымын тув һаң позö пöжавны 10 тув пығые?

**192.** Коперативын куш 1 часөн һөбалисны сакар 18 морт. 6 морт һөбис 5 тувјөн; мүкөдјасыс һөбисны 4 тувјөн. Уна-ö вузалисны сакар 18 мортлы?

**193.** Мијан еемјалы быд лун кыкыс шај жүгөн тув сакар тырмö 6 лун-кежлө. Кымын зөлөтнык сакар колö быд шај жүг-кежлө?

**194.** Тувјö лыбö 48 сакар тор. Кымын сакар тор колö быд шај жүг-кежлө?

**195.** Коперативын уж нуөдö правлеңнö. Сетчö бөрјöны жүзöс уполномоченнöјјас общеј собраннö-вылын.

Med-бөрја чукөртчöмын чукөрмылис 15 нывбаба, мужик-јас—5 сымда. Кымын уполномоченнöј чукөрмылис секи?

**196.** Корөј газет кабала лист. Төдмалөј, кымын гијан кабала лист сее петас?

**197.** Велөј пошта-вылö, төдмалөј, дон-ö сулалö ыстыны прөстөј шемö. Мыј сөкта вермас кыскыны прөстөј шемö.

Веситөј канверт кабалаһн, сееа лөөдөј задачajas?

**198.** Төдмалөј, уна-ö боетöны телеграмм кучкöмыс. Лөөдөј телеграмма, сееа арталөј уна-ö ковмас мынтыны сижöс кучкöмыс?

**199.** Төдмалөј пöсылка ыстöмыс кыз боетöны. Лөөдөј задачajas быд-пөлöс пöсылка сөкта ыстөм-јылыс.

**200.** Төдмалөј быд-пөлöс пошта маркајаслыс донјасө. Лөөдөј задачajas марка һөбөм-јылыс?

**201.** Коперативынын төдмалөј быд төварлыс донјасө. Лөөдөј задачajas һөбаөм-вылö.

**202.** Төдмалөј, доныс-ö позö вузавны су, id, капуста, картупель, һöшта-на мүкөд крестана гортса төварјас-вылö.

**203.** Гијөј щөт вузалөм торјас-вылö; ласкөј гербөвөј маркајас щөт-вылö, мед-воз төдмалөј мыјдон-вылö ковмас һөбны маркајас.

Маркалыс дон щөт-вылö нуөј.

Лөөдөј задачajas.



### Школаса олан-жылые.

204. Мiжан школаын старшöй класса школьникяс лезöны журнал. Журналые ñолöд жүкөн кабала лист-ыжта. Мед-бөрjаые лезисны 48 листбока журнал. Уна-ö кабала ковмас 3 сецöм журнал-вылö?

205. Мiжан школаын мед-мичаа, мед-ödjö гижöны Грiш да Саш. Часөн-жынjөнөн најö гижöны морт листөн. Мынта ковмас налы пöра морт-öтi журналөн гижны?

206. Сашлы перö тырмö 32 листбок гижны. Кымын перö ковмас сылы 2 журнал гижны?

207. Журнал гижöны, лöсöдöны артелөн 42 морт. Напын 8 рiсуйтчые, гижые—3 сымда, мукöдые лезöны журнал. Кымын морт лезö журнал?

208. Тöдмалöй кабалалые да перöяслые донjассö. Арталöй, уна-ö сувтас куjим журнал лезöм?

209. Старшöй классjасын мiжан ем комсомол jачеjка (Коммун. Соjуз Молодежi). Колан воын сетчö гiжеисны 13 морт, таво—3 сымда. Кымын морт öнi jачеjкаын?

210. Jачеjка чукöртлö быд тöлые 2 общöй собраñнö; преzидиумые чукöртчывлö быд вежонын кыкые. Велöдчыны заводитöмеан, тöлын лезавтöз кымыные jачеjка чукöртлис общöй собраñнö, преzидиумые кымыные чукöртчылис?

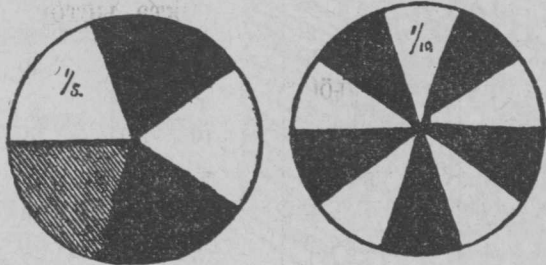
211. Кушöм кружокjас ужалöны тiжан школаын? Тöдмалöй, кымын морт быд кружокын, кымыные быд кружок чукöртчылö, мыj керöны кружокjасын?

Лöсöдöй задачаjас кружокjас-жылые?

### Jукөн.

Рiсуйтöй кыщлые вiтöд-jукөн; кык dasöd жүкөн.

$$\frac{1}{5} = \frac{2}{10}$$



Кодые ыжыдjыкы:  $\frac{1}{10}$  алi  $\frac{1}{5}$ ?

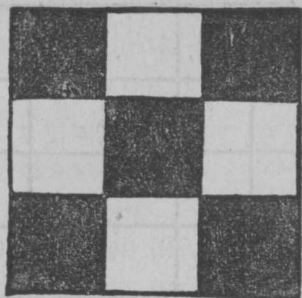
Рiсуйтöй  $\frac{2}{5}$ ;  $\frac{4}{5}$ ;  $\frac{3}{10}$ ;  $\frac{7}{10}$  кыщлые.

Кодые ыжыдjыкы:  $\frac{1}{2}$  алi  $\frac{5}{10}$ ?

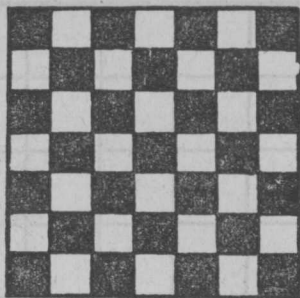
1. $\frac{1}{5} + \frac{1}{5}$	2. $\frac{1}{10} + \frac{1}{10}$	3. $\frac{5}{10} + \frac{1}{10}$	4. $\frac{2}{5} + \frac{2}{5}$	5. $\frac{2}{10} + \frac{2}{10}$	6. $\frac{7}{10} + \frac{2}{10}$
$\frac{2}{5} + \frac{1}{5}$	$\frac{2}{10} + \frac{1}{10}$	$\frac{6}{10} + \frac{1}{10}$	$\frac{1}{5} + \frac{2}{5}$	$\frac{1}{10} + \frac{2}{10}$	$\frac{6}{10} + \frac{2}{10}$
$\frac{3}{5} + \frac{1}{5}$	$\frac{3}{10} + \frac{1}{10}$	$\frac{7}{10} + \frac{1}{10}$	$\frac{2}{5} + \frac{2}{5}$	$\frac{3}{10} + \frac{2}{10}$	$\frac{9}{10} + \frac{1}{10}$
$\frac{4}{5} + \frac{1}{5}$	$\frac{4}{10} + \frac{1}{10}$	$\frac{8}{10} + \frac{1}{10}$	$\frac{3}{5} + \frac{1}{5}$	$\frac{5}{10} + \frac{2}{10}$	$\frac{8}{10} + \frac{2}{10}$

7. $\frac{3}{10} + \frac{3}{10}$	8. $\frac{1}{10} + \frac{4}{10}$	9. $\frac{1}{10} + \frac{6}{10}$	10. $1 + \frac{1}{5}$	$3 + \frac{2}{5}$
$\frac{4}{10} + \frac{3}{10}$	$\frac{2}{10} + \frac{4}{10}$	$\frac{3}{10} + \frac{6}{10}$	$1 + \frac{2}{5}$	$4 + \frac{4}{5}$
$\frac{5}{10} + \frac{3}{10}$	$\frac{3}{10} + \frac{4}{10}$	$\frac{4}{10} + \frac{6}{10}$	$1 + \frac{3}{5}$	$5 + \frac{1}{5}$
$\frac{6}{10} + \frac{3}{10}$	$\frac{4}{10} + \frac{4}{10}$	$\frac{2}{10} + \frac{7}{10}$	$2 + \frac{2}{5}$	
$\frac{1}{10} + \frac{3}{10}$	$\frac{5}{10} + \frac{5}{10}$	$\frac{3}{10} + \frac{7}{10}$	$2 + \frac{4}{5}$	
$\frac{2}{10} + \frac{3}{10}$	$\frac{4}{10} + \frac{5}{10}$	$\frac{1}{10} + \frac{8}{10}$	$1 + \frac{3}{10}$	
$\frac{7}{10} + \frac{3}{10}$	$\frac{2}{10} + \frac{5}{10}$	$\frac{2}{10} + \frac{8}{10}$	$1 + \frac{5}{10}$	
		$\frac{1}{10} + \frac{9}{10}$	$2 + \frac{4}{10}$	

11. $1 - \frac{1}{5}$	12. $\frac{3}{5} - \frac{1}{5}$	13. $\frac{3}{10} - \frac{1}{10}$	14. $\frac{9}{10} - \frac{3}{10}$	15. $\frac{2}{5} + \frac{2}{5} - \frac{1}{5}$
$1 - \frac{2}{5}$	$\frac{2}{5} - \frac{2}{5}$	$\frac{5}{10} - \frac{1}{10}$	$\frac{7}{10} - \frac{3}{10}$	$\frac{3}{2} + \frac{2}{5} - \frac{1}{5}$
$1 - \frac{3}{5}$	$\frac{4}{5} - \frac{1}{5}$	$\frac{7}{10} - \frac{1}{10}$	$\frac{5}{10} - \frac{4}{10}$	$\frac{4}{5} - \frac{1}{5} + \frac{2}{5}$
$1 - \frac{4}{5}$	$\frac{3}{5} - \frac{2}{5}$	$\frac{2}{10} - \frac{1}{10}$	$\frac{8}{10} - \frac{4}{10}$	$\frac{7}{10} - \frac{2}{10} + \frac{3}{10}$
$1 - \frac{1}{10}$	$\frac{4}{5} - \frac{2}{5}$	$\frac{4}{10} - \frac{2}{10}$	$\frac{6}{10} - \frac{5}{10}$	$\frac{5}{10} + \frac{5}{10} - \frac{1}{10}$
$1 - \frac{3}{10}$	$\frac{4}{5} - \frac{3}{5}$	$\frac{3}{10} - \frac{2}{10}$	$\frac{9}{10} - \frac{5}{10}$	$\frac{3}{10} + \frac{4}{10} - \frac{5}{10}$
$1 - \frac{5}{10}$	$2 - \frac{1}{5}$	$\frac{5}{10} - \frac{2}{10}$	$\frac{7}{10} - \frac{6}{10}$	$\frac{3}{10} + \frac{4}{10} - \frac{1}{10}$
$1 - \frac{7}{10}$	$3 - \frac{2}{5}$	$\frac{7}{10} - \frac{2}{10}$	$\frac{9}{10} - \frac{6}{10}$	$\frac{1}{10} + \frac{4}{10} - \frac{3}{10}$
$1 - \frac{9}{10}$	$4 - \frac{3}{5}$	$\frac{8}{10} - \frac{2}{10}$	$\frac{9}{10} - \frac{7}{10}$	



1 кв. сывјын 9 кв. ар-  
шін (3×3)



1 кв. сывјын 47 кв.  
пут (7×7).

212. Стен-вылө гїжтөј кв. сыв. Јуклөј сїјөс кв. аршінјас-  
вылө?

213. Стен-вылө гїжтөј кв. сыв. Јуклөј кв. путјас-вылө.

214. Клејитөј кабалаыс кв. сыв. Вундалөј сїјөс кв. аршін-  
јас-вылө.

215. Вөчөј вескыднөльпелөса јөртөд (прамоугольник)  
9 аршін кузта, 1 аршін паста.

216. Вундөј кв. сыв кык пелө—пелөсөань воча пелөсөз.

217. Течісны сывјө 9 аршін кузта пес. Мыј судта  
чіпасыс?

218. Бөстөј 4<sup>1/2</sup> аршін кузта, мыј судта чіпас?

219. Кыз поғө течны сывжын пес?

220. Кыз поғө течны нө-  
льөд-јукөн пес-чіпаслыс?

221. Течөј школа-дінө пес-  
чіпас.

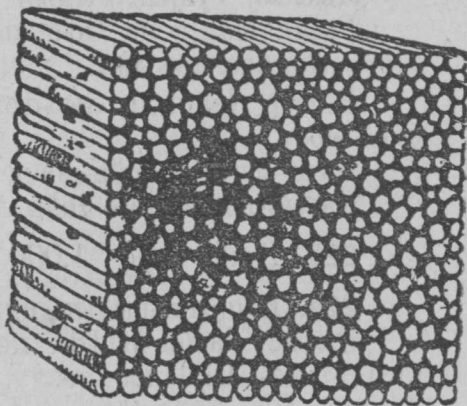
222. Кымын пес-dod ков-  
мас чіпасө?

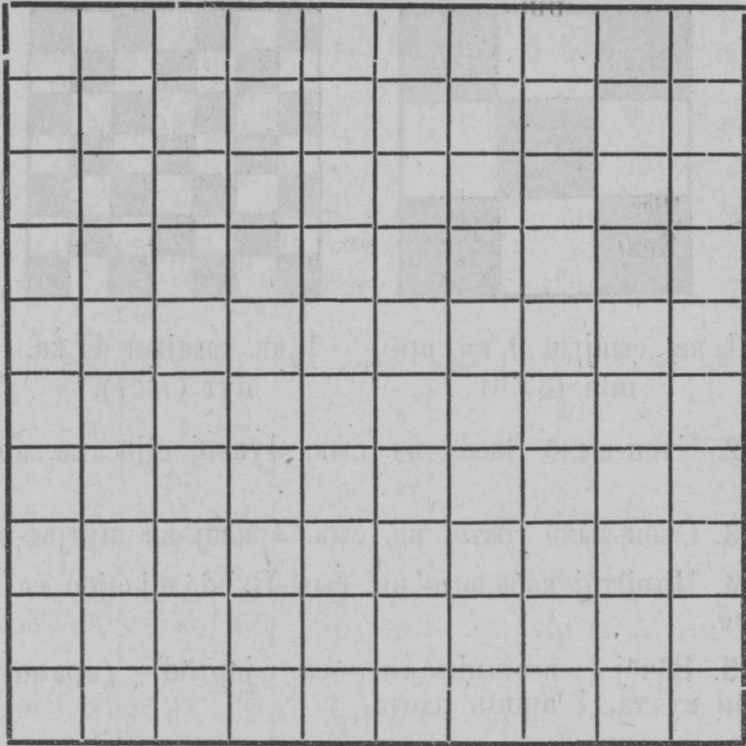
223. Мурталөј мыј кузта  
пес-плака.

224. Төдмалөј, дыр-ө тырмас  
сыв пес өтї школа пачө, уна-ө  
ковмас төлыскежлө?

225. Төдмалөј песлыс дон. Пес-чіпас 3 арш. кузта, 3 арш. судта.

226. Клејитөј кабалаыс кв. метр, сөсөа јуклөј сїјөс кв.  
детсїметрјас-вылө.





Кв. дeтcимeтp. Сeн 100 кв. cантимeтp (10×10).

## **Möd jykön.**

Л ы д.

**227.** Вeeitöj 1 тув аңкыщ.

Лыддөj тувjын кымын аңкыщ.

Гриш, Марja да Öдö лыддöны аңкыщ, пукталöны öтчу-көрö быд дас аңкыщ.

Виттор Иванкөд лыддöны дасөн-дасөн, пукталöны доз-мукö соöз.

Ката лыддö соён-соён, пукталö быд бeкарö дасыe соён. дасыe-кö бостан соён лö сурe.

**228.** Гижöj сурe—1.000

**229.** Шщöткi-вылын пукталöj дасөн-дасөн.

дасыe дасөн-пыддi позö пуктыны шщöткi кoймöд суту-гаса 1 мол. Сijö лö со.

**230.** Шщöткi-вылын лыддöj соён-соён.

дасыe соён-пыддi позö пуктыны нөлöд сутуга-вывса 1 мол.

Сijö лö сурe.

**231.** Пуктөј иңцөткі-вылын кыкыге гоһн; лоө кыкго.

Пукталөј иңцөткі-вылө да гижалөј:

Кыкыге го	— кыкго	— 200.
Кујимыге го	— кујимго	— 300.
Ңолыге го	— Ңолго	— 400.
Витыге го	— витго	— 500.
Квајтыге го	— квајтго	— 600.
Сізімыге го	— сізімго	— 700.
Көкјамысыге го	— көкјамысго	— 800.
Окмысыге го	— окмысго	— 900.
дасыге го	— дурс	— 1000.

**232.** Лыддөј: 120, 240, 350, 460, 520, 630, 780, 890, 970, 235, 483, 192, 596, 628, 739, 841, 963, 130.

**233.** Пукталөј тајө лыдјассө иңцөткі-вылө.

**234.** Гижалөј: Ңолго, го көкјамысдас, кујимго дас өтi, витго кыҗ кујим, квајтго дас вит, окмысго кыҗ окмыс, көкјамысго ветымын Ңол, кујимго комын кујим.

**235.** Пукталөј тајө лыдјассө иңцөткі-вылө.

**236.** Кушөм лыдјас ем го окмысдас окмыс да кыкго өтi костын: 280—302; 390—401; 899—901; 699—701.

**237.** Гижөј: кујимөс, 3 дас, 3 го, 5, 5 дас, 5 го, 8, 8 дас, 8 го.

### Выл мурталанјас.

1000 метр шусө кілометрөн; кілометр Ңеуна еңцажык верстыг—469 сыв сен.

1000 грамм шусө кілограммөн, мөд-ногөн, жеңыджыка, шусө кіло.

Кілограмм кыскө кык түвјөн жыңјөн-кымын.

**238.** Кымын грамм кыскө 1 сулја, куш ва. (Төдмалөј ве-өитөмөн). Гижалөј.

**239.** Корөј паскыд голаа сулја, мед сетчө төрас 500 грамм ва, пасјалөј сы-вылө го грамм ва, 200, 300, 400, 500.

**240.** Корөј паскыд голаа сулја, мед сетчө төрас кілограмм ва; пасјалөј сы-вылө—100, 200, 300, 400, 500, 600, 700, 800, 900, 1000 грамм ва.

**241.** Төдмалөј кымын су, id, зөр, шобди тус 1 грамм-вылө воас?

**242.** Бөрјөй еу-пыщкые мед гырысё түејассё, төдмалөј кымын воас сецём гырые еу туеыс 1 грамм-вылө?

**243.** Бөрјөй еу-пыщкые коңөр (посңи) түејас, төдмалөј кымын воас сецём еу туеыс 1 грамм-вылө?

**244.** Төдмалөј еөкта: изтөг тувлые, булавкалые, шөркоддөм јемлые, перөлые, карандашлые.

**245.** Мурталөј ассыныд түшаыдлые кузтанытө саңтөметрөн. Рисујтөј сјөс виңөн-виңөн.

**246.** Төдмалөј ассыныд еөктанытө килограммөн да граммөн. Рисујтөј бара-жө сиз.

**247.** Вөчөј таблитса асланыд түша кузтасыныд да еөктаыныд став класыд.

**248.** Лөөдөј диаграмма став класса велөдчые түша кузтасыныд да еөктаыныд.

**249.** Төдмалөј веситөм-сертө кымын грамм тувјын?

**250.** Төдмалөј стөкан ва еөкта.

Сетчө гидралөј щаж јуан паң тыр сов; төдмалөј сыбөрын еөктасө.

### Нјима лыд пасјалөм.

5 м. 25 см.	поңө	гјжны	5, 25 м.	
8 м. 5 см.	„	„	8, 05 м.	
1. Гјжалөј со-кыз:		2. Гјжалөј мөд-ног:		
15 м. 40 см.			26,50	
25 м. 75 см.			11,25	
90 м. 15 см.			15,44	
75 м. 48 см.			90,40	
16 м. 23 см.			81,02	
7 м. 5 см.			24,02	
29 м. 8 см.			37,75	
44 м. 1 см.			50,40	
96 м. 10 см.			29,04	
— 25 см.			0,45	
3 кгр. 150 гр.	пыдды	поңө	гјжны	3,150 кгр.
1 кгр. 85 гр.	„	„	„	1,085 кгр.

3. Гіжалөј со-кыҕ:

- 2 кгр. 315 гр.
- 10 кгр. 508 гр.
- 25 кгр. 240 гр.
- 7 кгр. 215 гр.
- 48 кгр. 75 гр.
- 50 кгр. 250 гр.
- 7 кгр. 4 гр.
- 1 кгр. 105 гр.
- 80 кгр. 750 гр.
- кгр. 450 гр.

4. Гіжалөј мөд-мөз:

- 15,015 кгр.
- 35,195 кгр.
- 6,040 кгр.
- 10,005 кгр.
- 75,275 кгр.
- 2,500 кгр.
- 17,208 кгр.
- 62,014 кгр.
- 25,010 кгр.
- 0.096 кгр.

Содталөм.

- 1. 26,14 м. + 13,11 м.
- 15,05 м. + 45,64 м.
- 11,75 м. + 5,20 м.
- 50,40 м. + 35,20 м.
- 96,12 м. + 3,27 м.
- 42,14 м. + 0,05 м.

- 2. 10,34 м. + 10,48 м.
- 5,25 м. + 7,38 м.
- 25,44 м. + 15,37 м.
- 65,58 м. + 0,15 м.
- 0,46 м. + 25,08 м.
- 24,90 м. + 0,06 м.

- 3. 5,13 кгр. + 2,16 кгр.
- 0,20 кгр. + 15,27 кгр.
- 48,05 кгр. + 12,22 кгр.
- 15,38 кгр. + 0,25 кгр.
- 24,50 кгр. + 24,35 кгр.
- 0,48 кгр. + 0,05 кгр.

Гіжавтөг содталөм.

- 1. 100 + 100
- 200 + 100
- 400 + 100
- 200 + 200
- 300 + 200
- 500 + 200
- 700 + 100
- 900 + 100
- 800 + 200
- 600 + 200

- 2. 300 + 300
- 600 + 300
- 400 + 300
- 700 + 300
- 500 + 300
- 400 + 400
- 600 + 400
- 200 + 300
- 100 + 300
- 300 + 400

- 3. 500 + 500
- 300 + 500
- 100 + 500
- 100 + 600
- 300 + 600
- 400 + 600
- 200 + 700
- 100 + 800
- 200 + 800
- 100 + 900

4.  $200 + 400$   
 $400 + 500$   
 $300 + 700$   
 $100 + 700$   
 $200 + 600$   
 $100 + 200 + 300$   
 $200 + 200 + 500$   
 $300 + 100 + 400$   
 $500 + 200 + 300$   
 $100 + 500 + 300$

5.  $250 + 150$   
 $650 + 250$   
 $450 + 450$   
 $250 + 350$   
 $680 + 120$   
 $260 + 240$   
 $790 + 210$   
 $570 + 330$   
 $410 + 290$   
 $130 + 370$

6.  $175 + 125$   
 $250 + 225$   
 $450 + 325$   
 $675 + 225$   
 $525 + 75$   
 $425 + 575$   
 $325 + 250$   
 $465 + 100$   
 $525 + 300$   
 $400 + 530$

7.  $800 + 60$   
 $50 + 400$   
 $240 + 200$   
 $100 + 480$   
 $280 + 110$   
 $650 + 220$   
 $350 + 640$   
 $220 + 440$   
 $240 + 250$   
 $360 + 330$

8.  $80 + 40$   
 $50 + 90$   
 $75 + 60$   
 $95 + 80$   
 $40 + 68$   
 $75 + 50$   
 $65 + 52$   
 $73 + 64$   
 $95 + 28$   
 $48 + 84$

9.  $400 + 50 + 100$   
 $200 + 40 + 300$   
 $150 + 200 + 50$   
 $260 + 300 + 40$   
 $450 + 200 + 150$   
 $250 + 100 + 250$   
 $180 + 200 + 100$   
 $420 + 100 + 300$   
 $175 + 100 + 225$   
 $325 + 75 + 200$

10.  $x - 100 = 200$   
 $x - 300 = 400$   
 $x - 450 = 250$   
 $x - 250 = 150$   
 $x - 120 = 180$   
 $x - 400 = 550$   
 $x - 200 = 640$   
 $x - 25 = 175$   
 $x - 225 = 275$   
 $x - 375 = 125$

11.  $240 + 452 = 692.$



Гіжалёмён содталём.

1.  $\begin{array}{r} + 324 \\ + 212 \\ \hline 436 + 323 \\ 548 + 431 \\ 257 + 502 \\ 645 + 354 \\ 804 + 184 \\ 625 + 361 \\ 706 + 203 \\ 502 + 301 \end{array}$

2.  $\begin{array}{r} + 456 \\ + 234 \\ \hline 172 + 218 \\ 354 + 326 \\ 615 + 325 \\ 527 + 123 \\ 724 + 246 \\ 608 + 312 \\ 469 + 401 \\ 305 + 265 \end{array}$

3.  $\begin{array}{r} + 285 \\ + 430 \\ \hline 572 + 245 \\ 650 + 196 \\ 432 + 373 \\ 264 + 542 \\ 162 + 362 \\ 795 + 120 \\ 357 + 251 \\ 498 + 102 \end{array}$

4.  $\begin{array}{r} + 175 \\ + 254 \\ \hline 468 + 243 \\ 572 + 139 \\ 647 + 275 \\ 369 + 452 \\ 272 + 258 \\ 355 + 165 \\ 486 + 214 \\ 173 + 327 \end{array}$

5.  $\begin{array}{r} 115 \\ + 245 \\ \hline 514 \\ 408 + 215 + 140 \\ 375 + 125 + 128 \\ 260 + 94 + 305 \\ 185 + 205 + 218 \\ 684 + 128 + 72 \\ 118 + 228 + 338 \\ 75 + 405 + 230 \\ 602 + 48 + 130 \end{array}$

Содталёж шцёткі-вылын.

1. 1 ш. 48 ур. + 2 ш. 21 ур.	2. 5 м. 16 см. + 2 м. 21 см.
2 ш. 96 ур. + 5 ш. 3 ур.	6 м. 25 см. + 3 м. 10 см.
7 ш. 14 ур. + 2 ш. 52 ур.	1,50 м. + 5,14 м.
2 ш. 55 ур. + 4 ш. 33 ур.	2,48 м. + 7,51 м.
1 ш. 75 ур. + 2 ш. 15 ур.	9,15 м. + 2,25 м.
8 ш. 65 ур. + 3 ш. 25 ур.	8,75 м. + 6,5 м.
10 ш. 25 ур. + 2 ш. 75 ур.	10,85 м. + 2,15 м.
2 ш. 84 ур. + 1 ш. 16 ур.	3,90 м. + 1,10 м.
5 ш. 51 ур. + 4 ш. 49 ур.	5,18 м. + 4,82 м.

3.	2 ш.	75 ур.	+	4 ш.	50 ур.
	6 ш.	50 ур.	+	5 ш.	65 ур.
	2 ш.	92 ур.	+	3 ш.	9 ур.
	7 ш.	64 ур.	+	5 ш.	27 ур.
	6 ш.	72 ур.	+	2 ш.	19 ур.
	5 ш.	91 ур.	+	4 ш.	20 ур.
	7,15 к.	+	2,45 к.	+	3,28 к.
	4,55 м.	+	6,28 м.	+	5,3 м.
	2,75 м.	+	4,11 м.	+	3,25 м.

### Уж.

**251.** Школа гөгөр колö вöчнн забор.

Школа етенјассангыс заборöз кост 4 метр паета. Лөөдöј школалыс заборкөд план. Төдмалöј став заборыслыс кучтасö

**252.** Велөдчыејас став классөн мөдөдчиснн ыжыд пыжөн ва куча мөдлапөлө. Пыжын вөлины велөдчыејас сөмын мiјан классыс. Кымын пуд лептис пыж? (Асланыд тетрадјасө гiжа-лөј асыныд сөктанытö).

**253.** Мунöј селсөветө, төдмалöј, уна-ö тiјан грездын му көза-улын, визјас-улын, пөскөтiна-улын?

Лөөдöј диаграммајас.

**254.** Төдмалöј селсөветаныд кымын морт тiјан школаувса грездјасын. (Торјөн нывбабајасөс мужикјасыс).

Лөөдöј диаграмма.

**255.** Јуасөмөн төдмалöј көза быд керка јурис ас грездыныд. (Торјөн су, id, зөр, шобди).

Төдмалöј став көза грездыныд. (Торјөн су, id, зөр, шобди).

**256.** Төдмалöј, уна-ö тiјан грездын быд сөмја-вылө тöлысын мунö пыч?

Төдмалöј, уна-ö тöлысын мунö пыч став грездын?

Лөөдöј диаграмма.

**257.** Лөөдöј во-гөгөрсө рөскөд асланыд сөмјааныд.

Лөөдöј диаграмма.

**258.** Төдмалöј быд аңлыс, уна-ö налөн мөсјасыс лытөны 1 лунын?

Төдмалөј, уна-ө лытөны тiјан грездын став мөсјасые 1 лунын?

Лөсөдөј диаграмма.

**259.** Гiжалөј, уна-ө сотчө тiјан карасiн быд төлыеын. Төдмалөј во-гөгөреа карасiн рөскөд.

Лөсөдөј диаграмма.

**260.** Гiжалөј во-гөгөреа вотөс тiјан семјалые.

Лөсөдөј диаграмма.

### Задачаяс.

**261.** Пионер празник лунын чукөртчiсны 2 пионер чукөр (отрад). Öтi чукөрас вөли 8 шеренга, 10 мортөн шеренгаын, мөдас—5 шеренга 12 мортөн. Кымын пионер вөли кыкнан чукөрас?

**262.** Празникын најө вермасiсны футболөн да котралөмөн. Футболөн ворсiсны 3 партија, 24 мортөн партија-вылө, котралисны 36 морт. Кымын морт вермасiсны кыкнан ворсөмногнас?

**263.** Рытлаңые празник лунын юктiсны да мукөд-ног ворсiсны. Юктiсны 33 гоз, ворсiсны 45 мортөн уңжык. Кымын морт ворсiс?

**264.** Челаф јi куфта iслалөны конкiөн, лампа-вылын котралөны. Лампа-вылын котралыејасөсө ми лыд-дiм. 24 мортөз, конкiөн iслалыејасөсө—65 мортөн уңжык. Кымын челаф iслалө?

**265.** Мијан вадор чој зев жужыд, крут. Јулөн паета 96 метр. Вадор чој 47 метр куфта. Чој-вывсаң леҙөны дад; сiјө модлапөлөңысө оз во 15 метр. Кымын метр iсковтө дад-дыс?

Рiсүјтөј тајө задачасө.

**266.** Челаф мачасөны 2 партијаөн. 1 партијаыс 88-ые кучкiс мачөн, мөдыс—2-ые ещажык. дырө најө мачасiсны, быд кучкөм костө-кө пөра мунө 1 минут?

**267.** Прөна нөжјөнiк мунiгөн мунө 48 метр минутөн; котөрөн—2 сымында. Уна-ө мунас 1 минут котөртөмөн да 2 минут воеласөн мунөмөн?

**268.** Ва кывтчөс 1 минутын пыж нуө 39 метр. Сынөмөн пыж мунө 1 минутын 62 метр. Кымын метр куфта кывтас пыж, кор Прөна кывтас сынтөг 2 минут да 1 минут сынөмөн?

**Көзәјство.**

269. 1 дегетіна еу му ужаломые рөскод.

(Ғаһон мынтығны).

Кушом ужалас ковмас вочны.	Ужалан лунјас.			Рөскод.	
	Вөла.	Муж.	Ныв баба	Пуд.	Тув.
Арын гөрны . . . . .	3	—	—	3	30
Тулысын пишовтны . . . . .	1	—	—	1	15
Кужод петкодөм . . . . .	2	—	4	3	30
Кужод-вывті гөрөм . . . . .	3	—	—	2	30
Коскөм пишовтны . . . . .	1	—	—	1	15
Гөрны көзөм возвылын . . . . .	3	—	—	4	15
Көзны . . . . .	—	1/2	—	—	15
Көзөм-бөрын пишовтны . . . . .	1	—	—	1	15
Вундыны . . . . .	—	—	12	6	—
Гумла-вылө колтајас нуны . . . . .	1	—	—	1	10
Вартны да төлөдны . . . . .	—	12	12	15	—
Көјдыс дон . . . . .	—	—	—	9	—

Арталөј куш докод 1 дегетіна еу му-вылые, вajas-кө сiјө даһ 5 сымында, мыјда көзлөма; 6, 7, 8 сымында.

Кыз колө вердны мөскөе.

Лун-чөжса көрым.

Мөејас.	Ловја сөк- та.	Лун-чөжса лытас.	Вына вердас (јукөн вердасөн)	Гмөслы лун-чөж- са көрым (јукөн- вердасөн).	Ғас	Кос турун	Бобөнан	Өтруб	Зөр ғас	жмык	Свелө	Став јукөн вер- дас.	
	Пуд.	Тув.	Тувја лыд.	Тувја лыд.	Тувја лыд.	Тувја лыд.	Тувја лыд.	Тувја лыд.	Тувја лыд.	Тувја лыд.	Тувја лыд.		
Сулалан . . . . .	30	—	11	—	11	16	12	—	2	—	1	—	11
Важ-лыстан . . . . .	21	15	8	5	13	8	9	5	2	2	2	—	13
Кукаһа . . . . .	27	27	9	9	18	8	9	10	2	2	2	30	18

Во-чѳѳа кѳрым

	Ксс турун.	Тѳс.	Ѳтруб.	Бобѳан	Свекла.	Брондук.
(Поддерживающий) кѳрым шѳр- кодѳѳм мѳсла тѳв-чѳж-кежлѳ . . . . .	97 п.	33 п.	11 п.	— п.	— п.	—
Вына кѳрымшѳркодѳѳм лыстанмѳсла — „	— „	— „	16 <sup>1</sup> / <sub>2</sub>	28 „	55 „	—
<u>Став тѳвѳа кѳрым . . . . .</u>	<u>97 п.</u>	<u>33 п.</u>	<u>27<sup>1</sup>/<sub>2</sub></u>	<u>28 п.</u>	<u>55 п.</u>	<u>—</u>

Арталѳј, уна-ѳ ковмас тѳјан мѳсјаслы кѳрым во-гѳгѳр-кежлѳ-

Чѳнталѳм.

Гѳјтѳг арталѳј.

1. 15 ш. 26 ур. — 9 ш. 12 ур.		2. 7,20 ш. — 5,40 ш.
15,26 ш. — 9,12 ш.		15,50 м. — 9,80 м.
25,40 ш. — 11,17 ш.		4 м. — 1,25 м.
73,75 ш. — 25,50 ш.		10 ш. — 5,25 ш.
40,80 ш. — 10,50 ш.		5,25 ш. — 3,50 ш.
28,45 ш. — 12,15 ш.		4,30 м. — 2,70 м.
63,50 ш. — 17,18 ш.		30,45 ш. — 15,75 ш.
35,65 ш. — 22,30 ш.		29,15 м. — 5,92 м.
3. 500 — 200	4. 400 — 150	5. 725 — 205
800 — 100	700 — 350	545 — 405
1000 — 500	900 — 420	809 — 400
400 — 300	500 — 280	605 — 200
550 — 100	575 — 400	120 — 80
750 — 400	845 — 200	145 — 60
680 — 500	695 — 375	135 — 75
940 — 300	835 — 215	148 — 58
6. 150 — 75	7. 400 — 250 — 150	
164 — 72		
184 — 93		
148 — 74		
145 — 68		
152 — 75		
106 — 58		
125 — 89		

Тавѳ 400 шѳѳѳ, чѳнанѳн, 250 —  
чѳнтыѳѳн, 150 шѳѳѳ кољасѳн.

8.  $500 + 400$   
 $900 - 400$   
 $900 - 500$   
 $250 + 500$   
 $750 - 250$   
 $750 - 500$   
 $85 + 45$   
 $130 - 45$   
 $130 - 85$

9.  $50 + x = 120$   
 $75 + x = 145$   
 $500 + x = 700$   
 $x + 450 = 550$   
 $48 + x = 110$   
 $x + 95 = 155$   
 $64 + x = 156$   
 $x + 36 = 115$   
 $65 + x = 132$

Гіжымён арталан уқ.

1.  $\begin{array}{r} 324 \\ - 212 \end{array}$

$546 - 225$   
 $678 - 364$   
 $840 - 605$   
 $720 - 108$   
 $493 - 351$   
 $987 - 725$   
 $183 - 162$   
 $450 - 245$

2.  $\begin{array}{r} 490 \\ - 275 \end{array}$

$180 - 124$   
 $630 - 628$   
 $870 - 526$   
 $370 - 225$   
 $562 - 128$   
 $753 - 338$   
 $975 - 269$   
 $275 - 158$

3.  $\begin{array}{r} 546 \\ - 352 \end{array}$

$715 - 524$   
 $605 - 123$   
 $435 - 242$   
 $816 - 444$   
 $763 - 381$   
 $300 - 165$   
 $500 - 274$   
 $800 - 108$

4.  $\begin{array}{r} 625 \\ - 238 \end{array}$

$413 - 225$   
 $526 - 138$   
 $620 - 536$   
 $840 - 367$   
 $224 - 135$   
 $601 - 325$   
 $405 - 248$   
 $1000 - 195$

5.  $645 - 224$   
 $421 + 224$   
 $645 - 421$   
 $224 + 421$   
 $715 - 636$   
 $79 + 636$   
 $715 - 79$   
 $636 - 79$

6.  $x + 443 = 865$   
 $525 + x = 768$   
 $x + 604 = 915$   
 $802 + x = 967$   
 $x + 236 = 555$   
 $527 + x = 835$   
 $x + 275 = 412$   
 $516 + x = 805$

7. Чінталёј шцёткі-вылын.

5 ш. 48 ур. — 3 ш. 25 ур.  
10 ш. 17 ур. — 1 ш. 15 ур.  
48 м. 35 см. — 12 м. 24 см.  
36 м. 75 см. — 21 м. 52 см.  
25 ш. 50 ур. — 4 ш. 28 ур.  
6 ш. 25 ур. — 2 ш. 75 ур.  
6 м. 40 см. — 1 м. 13 см.  
15 м. 27 см. — 14 м. 18 см.

**Уж.**

**270.** Пыж лептö 90 пуд. Арталöј, уна-ö оз судчы 90-öз алі унжык лоö груз, кор пуксасны пыжö тїјан классые велöдчыејас?

**271.** Тöдмалöј, мыј мында быдмїд колан восан, уна-ö еöкта codi?

Гїжалöј аслыныд тетрадјасö.

Лöеöдöј диаграмма.

**272.** Тöдмалöј ва-тыра сулыја алі јöv-тыра еöкыджык.

**273.** Тöдмалöј су-тыра стöкан алі id-тыра еöкыджык.

**Задачајас.**

**274.** Пабрїкын ужалыејаслы овны вöчисны казарма 850 морт-вылö. Пабрїк-дїнса еїктын олöны 567 мортöн ещажык. Кымын морт сїјö еїктын?

**275.** Кїјев кар-дїнын снєпр ју 973 метр паста; Твер кар-дїнын Волга ју 184 метр паста. Јона-ö снєпр паскыджык Кїјев кар-дїнын Волгаые Твер кар-дїнын?

Тöдмалöј, тїјан ју алі Волга Твер кар-дїнын паскыджык?

**276.** Мöскуаын ем 210 пуд судта Сукарев башна.

Тöдмалöј, тїјан школаныд алі Сукарев башнаыс жуждыжык?

Тöдмалöј, тїјан школаныд алі сыкöд ортча сулалые керкаыс жуждыжык.

**277.** Тöвар новлöдлан вагонö сöвтöны 990 пуд тöвар. Тöвар-новлöдлан автомобилые Мїш лыд-дїс 24 ноль пудја мешöк.

Унаöн-ö унжык сöвтöны вагонö?

**278.** Аероплан часöн лебзö 160 верст. Јöз-новлöдлые појезд 3 часöн мунö 99 верст.

Кымын верстöн лебö аероплан öдјöжык појездые?

**279.** Јöз-новлöдлан појезд мїнутöн мунö 275 сыв; тöвар-новлöдлые—125 сывјөн ещажык.

Кымын сыв мунö тöвар-новлöдлан појезд мїнутöн?

**280.** Бур вöv 1 мїнутын котöртö 270 метр. Морт подöн мунö 75 метр. Кымын метрöн вöv мунö унжык мортые?

Тöдмалöј, унаöн-ö унжык мунад тї котöрöн восковјаыс.

**281.** Мöскуасаң Пїтїрöз, 609 верст. Сїјö карјас костын сулалö Твер кар. Мöскуасаң Тверöз, 156 верст. Кымын верст Тверсаң Пїтїрöз?

**282.** Кнїгаын 168 лїстöк. Проңа лыд-дїс 2 глава, 39 лїстöкöн глава. Кымын лїстöк колї сылы лыд-дыны?

**283.** Воын 365 лун. Празникјас-вылө да канікулјас-вылө воө 165 лун. Кымын лун ті велөдчад?

Лыддөј, кымын лун тіјан школаын ез велөдны?

Лөөдөј диаграмма.

**284.** Твер кар-дінын Волга-вылын јі сувтіс нојабреа, 2-d лунө кывтис апрельга 2-d лунө. Саратов кар-дінын јі сулаліс 127 лун. Кымын лунөн унжык јі сулаліс Твер кар-дінын?

**285.** Лыддөј, кымын лун тіјан ју-вылын сулаліс јі. Кымын лун ва вөлі воеса?

**286.** Школникјас школа-дінаныс сувтөдісны лым мурталан. Выл-во-лунөз лым уеі 78 сантөметр судта. Төлыөөн-жыңјөн бөрын відлісны бара, лым-судта вөлі-нін 1 метр 45 сантөметр. Кымын сантөметр судта уөма лым төлыөөн-жыңјөн?

**287.** Волода аслас тетрадас гижіс: өөд ракајас мјяныс лебісны шоныд муө октабра 16-өд лунө; бөрвоісны марта 14. Кымын лун-кежлө лебісны најө шоныд муө? Кымын лун олісны мјянын? Көи дыржык олісны, кымын лунөн унжык?

**288.** Волода мурталіс школа-дінса топольыс вужөр судта да школалыс вужөр судта. Топольөн вужөр жужыджык школаыс 149 вершөкөн. Төдмалөј школалыс судтасө. Тополь 9 сыв да 6 вершөк судта.

**289.** Пабрік труба 85 путөн жужыджык казармаыс. Телеграф сурја 9 путөн лапкыджык казармаыс. Төдмалөј, мыј судта телеграф сурја; мыј судта казарма. Пабрік труба 20 сыв да 2 пут судта.

**290.** Черепака олө 160 воө: унжык слөныс: слөн олө 85 воөн унжык мортыс. Төдмалөј кымын во олө черепака, слөн. Мортлыс немлыддөј 55-во.

**291.** 1 стопа кабалаыс школаын вөчісны кык 48 ліста кыга, кык 34 ліста тетрад. Кымын кабала ліст-на нөшта колі?

**292.** Школникјас лыддісны 1 сыв пескыс 323 пес-плака. Ломтісны 2 вежон 7 пес-плакаөн лун-кежлө. Кымын пес-плака нөшта колі?

### Лөзкост ужаланін.

**293.** Заводјасын пабрікјасын ужалысјас-дор сулавны бөр-јөны пабрічнө-заводскөј комітет (пабзавком). Пабзавком бөр-јөны ужалысјас, служашцөјјас аслыцкыс собраннө-вылын. Собраннө-вылын вөлі 195 мужік делегат, нывбаба делегат—98 мортөн ещажык. Кымын делегат бөр-јисны пабзавкомсө?



**294.** Пабрік заводжасын јөз велөдөм нуө култкомисеја. Култкомисејасө бөрјө пабзавком; култкомисеја восталө гырые-јө-зос, челад-ос велөдан школајас. Таво пабрік школаын велөд чоны 840 челад; гырые ужалые јөз 456 мортөн ещажык. Кымын гырые морт велөдчө?

**295.** Пабрікын ужалысејаслы култкомисеја востис клуб. Колан төлысын гичеисны 236 морт. На-шые 148 мортөн унжык ужалысејас, мукөдые служашщөјјас. Кымын ужалые клубса шлен?

**296.** Пабрікын ем ворсан керка (театр). Сетчө төрө 320 морт. Залө төрө 222 мортөн унжык бокиас вөчөм местајасые. Кымын морт төрө боки местајас?

**297.** Театрын петкөдлөны живөј карфинајас (кинематограф). Живөј карфинајас петкөдлөны унаые челад-јаслы.

Култкомисеја быд карфина-вылө колө 5 рад 14 местайн, 3 рад—18 местайн велөдчытөм челад-лы, мукөд колан местајасас еетөны-пукеөдөны велөдчые челад-јасөс. Кымын места еетөны велөдчые челад-јаслы?



**298.** Пабрік клубын колан төлысын лөбөдлісны кыан вы-ставка. Кык лунөн выставка-вылө волісны 165 челад. Мед-воз луннас волісны 7 чукөр (группа) 13 мортөн быд чукөрын. Кымын челад волісны мөд луннас?

**299.** Төлые-сајын Мишлөн багыс мынтис 5 пуд пычые 175 ур. Оні сымында-жө пыч сулалө 205 ур. Төдмалөј, жо-на-ө донсалөма пыч?

**300.** Неважөн мијан востисны сберегательнөј касса. Мишлөн багыс төлысеа мед-возда луннас пуктис сетчө 418 шайт. 3 вежо-

нөн сылөн өм сени codi 502 шайтөз. Кымын шайтөн codi өм быд-лунөн?

**301.** Вога воө мiжан еиктын воөгис сельско-көзайственнөй төваришщество. Төваришщество боетчiс нурјас костыны вијас-улө.

Ужавны заводичiсны арсаң; арнас кодјисны 32 метр куҗта кујим канава; тулыс-пом-кежлө кодјисны 365 метр куҗта став канавајассө. Кымын метр куҗта тулысын кодјисны канава?



**302.** Костөм нурө вајалөны еој. Арын вајисны еој 8 морт 12 cod-дөн морт-вылө; 7 морт 7 cod-дөн. Тулысын вајисны 48 cod-дөн ешажык. Кымын cod еој вајисны нурө?

**303.** Костөм нур-вылө көзөны бобөһаң, тiмopeјевка.

сееетiна ва-улө пыралан вијас-вылые чукөртөны 175 пуд турун. сееетiна костөм нур виј-вылые чукөртөны 340 пудјөз. Мындаһи уңжык чукөрмө сееетiна костөн нурые турун?

**Өктөм да јүкөм.**

1. $100 \times 2$	2. $20 \times 2$	3. $30 \times 2$	4. $40 \times 2$
$100 \times 3$	$200 \times 2$	$300 \times 2$	$400 \times 2$
$100 \times 4$	$20 \times 3$	$30 \times 3$	$40 \times 3$
$100 \times 5$	$200 \times 3$	$300 \times 3$	$40 \times 4$
$100 \times 6$	$20 \times 4$	$30 \times 4$	$40 \times 5$
$100 \times 7$	$200 \times 4$	$30 \times 5$	$40 \times 6$
$100 \times 8$	$20 \times 5$	$30 \times 6$	$40 \times 7$
$100 \times 9$	$20 \times 6$	$30 \times 7$	$40 \times 8$
	$20 \times 7$	$30 \times 8$	$40 \times 9$
	$20 \times 8$	$30 \times 9$	
	$20 \times 9$		

5. $50 \times 2$	6. $60 \times 2$	7. $70 \times 2$	8. $80 \times 2$	9. $90 \times 2$
$50 \times 3$	$60 \times 3$	$70 \times 3$	$80 \times 3$	$90 \times 3$
$50 \times 4$	$60 \times 4$	$70 \times 4$	$80 \times 4$	$90 \times 4$
$50 \times 5$	$60 \times 5$	$70 \times 5$	$80 \times 5$	$90 \times 5$
$50 \times 6$	$60 \times 6$	$70 \times 6$	$80 \times 6$	$90 \times 6$
$50 \times 7$	$60 \times 7$	$70 \times 7$	$80 \times 7$	$90 \times 7$
$50 \times 8$	$60 \times 8$	$70 \times 8$	$80 \times 8$	$90 \times 8$
$50 \times 9$	$60 \times 9$	$70 \times 9$	$80 \times 9$	$90 \times 9$

10. $200 \times 3$	11. $20 \times 5$	12. $400 \times 2$
$30 \times 3$	$4 \times 5$	$60 \times 2$
$230 \times 3$	$24 \times 5$	$460 \times 2$
$120 \times 4$	$32 \times 6$	$240 \times 3$
$440 \times 2$	$45 \times 7$	$370 \times 2$
$210 \times 4$	$15 \times 8$	$235 \times 3$
$213 \times 3$	$29 \times 5$	$468 \times 2$
$324 \times 2$	$56 \times 4$	$165 \times 4$
$431 \times 2$	$68 \times 3$	$182 \times 5$
	$75 \times 2$	$206 \times 4$

$36 \times 4 = 144$ . Тани 36 шубо өктанон , 4—өктысөн , 144—өктас.

#### Уж.

304. Квадратлөн быд бок 45 метр куфта. Төдмалөј квадратлые став бок куфтасө. Гіжталөј.
305. Треугольңиклөн быд бок 75 метр куфта. Төдмалөј треугольңиклые став бок куфтасө. Гіжталөј.
306. Кңига лістбокын 37 строчка. Кымын строчка 8 лістбокын?
307. Быд судтаын ыжыд карса керкаын 35 өшің. Кымын өшің 4 судтаын?
308. 1 верстын 500 сыв. Кымын сыв 2 верстын?
309. 7 метрын кымын санҕіметр?
310. 8 аршінын кымын вершөк? Кымын вершөк 2 сывјын?
311. Ва ведра кыскө 30 тув. Төдмалөј өөкта 9 ведраа бөчкалые?

312. 5 часын кымын мінут? Кымын здук 3 мінутын?
313. 9 дүжінаын кымын перө?
314. Лөзөс новлөдлан поезд мунө часын 39 верст. Мөс-куасаң Тверөз сїө мунө 4 час. Кымын верст сїө 2 кар котын мунө?
315. 2 стопа кабалаын кымын лїст?
316. Вагонын 48 ұзан места. Кымын ұзан места 9 сецөм вагонын?
317. Төдмалөј, уна-ө кыскө пудовна еү, ід, зөр, шабді, шобді көјдыс?
318. Төдмалөј јөв ведралыс сөкта.
319. Волга ју-кузта паракөд мунө часөн 15 верст. Кымын верст мунас лунја 3 часеаң војса 12 часөз?

13. 80:4  
800:4  
600:3  
900:3  
400:2  
300:3  
200:2  
700:7  
900:9

14. 840:4  
330:3  
160:4  
150:5  
240:3  
350:7  
630:9  
750:5  
960:8

15. 336:3  
484:4  
648:2  
505:5  
164:4  
355:5  
287:7  
369:9  
488:8

16. 120:8  
16:8  
136:8  
135:5  
224:7  
452:4  
726:6  
371:7  
192:2  
475:5  
828:9

17. 15 × 9  
135 : 9  
48 × 4  
192 : 4  
57 × 5  
285 : 5  
64 × 6  
384 : 6  
68 × 4  
272 : 4

18.  $x : 4 = 40$   
 $x : 5 = 165$   
 $x : 8 = 24$   
 $x : 7 = 81$   
 $x : 9 = 55$   
 $x \times 4 = 140$   
 $x \times 5 = 275$   
 $x \times 8 = 368$   
 $x \times 6 = 252$

$$150:5=30.$$

30.

**320.** Квадратлөн став бокјасые 120 метр куқта. Төдмалөј быд боклые куқтајассө.

Гіжталөј.

**321.** Öткүқта бокјаса треугольнїклөн став бокјасые 150 метр куқта. Төдмалөј быд боклые куқтајассө.

Гіжталөј.

**322.** 120 төс течөма радөн-радөн, 8 төсөн быд радын. Кымын радө течісны төсјассө?

**323.** Паракөд 8 часөн муніс 176 верет. Кымын верет мунө сіјө часөн?

**324.** 8 десетіна-вылые чукөрміс 418 пуд еу. Кымын пуд еу чукөрміс быд десетіные?

**325.** Гріша мурталөмөн төдмаліс өтї сывјын 213 зоң саңтіметр. Тї төдмалөј, кымын зоң саңтіметр аршінын?

**326.** Кык тувјын 919 грамм. Кымын грамм 1 тувјын?

**327.** Клапалы Мікулкөд еетісны 156 ліст кабала, Петырлы—мөдөд јукөнсө. Кымын ліст кабала еетісны став челадлы?

**328.** Кымын кабала ліст стопажыңјын, нөлөд-јукөннын, көкјамысөд-јукөннын?

**329.** Кык кілометрын 937 зоң сыв. Кымын сыв өтї кілометрын?

**330.** Кымын лун-кежлө семјалы тырмас 9 пуд наң, быд лун-кө еөјоны 6 тувјөн.

**331.** Лампаын сотчө 3 тувјөн рыт-вылө караєін. Кымын лун-кежлө тырмас 6 пуд 12 тув караєін?

**332.** Кымын 2 кв. аршіна көрт ліст ковмас тупкыны 127 кв. аршіна керка-выв?

Төдмалөј, уна-ө кыскас став керка вевт тупкан көрт лістыс, быд көрт ліст-кө кыскө 9 тув?

**333.** Школаын 5 класс. Быд классын 36 велөдчыөн. Кымын ковмас кыкөн-пукалан парта став велөдчыејасылы?

**334.** 9 морт артелөн бөстісны пуктыны 549 кв. сывја јөр. Кымын кв. сыв воас быд морт-вылө?

**335.** Көрбканын 144 перө. Сіјөс жүкісны школьнікјас-костын 6 перөһн морт-вылө. Кымын школьнік классын?

**19.** 8 с. 1 арш.  $\times 2$   
 3 п. 10 тув.  $\times 2$   
 5 ш. 25 ур.  $\times 3$   
 14 ар. 3 в.  $\times 5$   
 5 м. 15 см.  $\times 6$   
 12 кгр. 16 гр.  $\times 8$   
 25 с. 1 п.  $\times 3$   
 9 ш. 11 ур.  $\times 9$   
 12 п. 2 т.  $\times 8$

**20.** 5 п. 8 т.  $\times 5$   
 2 п. 10 т.  $\times 8$   
 6 ш. 20 ур.  $\times 5$   
 25 ш. 25 ур.  $\times 8$   
 10 ар. 4 в.  $\times 4$   
 3 ар. 8 в.  $\times 6$   
 7 м. 25 см.  $\times 4$   
 15 м. 50 см.  $\times 6$   
 8 п. 15 т.  $\times 8$   
 6 в. 125 с.  $\times 4$

**21.** 1 ш. 25 ур.  $\times 6$   
 5 п. 12 т.  $\times 5$   
 4 ар. 6 в.  $\times 7$   
 5 с. 2 арш.  $\times 9$   
 15 м. 25 см.  $\times 7$   
 8 кгр. 40 гр.  $\times 8$   
 96 ш. 32 ур.  $\times 5$   
 15 в. 200 с.  $\times 4$   
 75 ш. 20 ур.  $\times 9$

**22.** 6 арш. 12 в. : 3  
 5 ш. 25 ур. : 5  
 8 п. 16 т. : 4  
 12 м. 48 см. : 6  
 16 кгр. 80 гр. : 8  
 4 с. 2 ар. : 2  
 3 с. 90 дм. : 3

**23.** 9 арш. : 8  
 5 ш. : 4  
 12 в. : 8  
 16 м. : 5  
 5 пут. : 3  
 15 ш. : 2  
 26 м. : 4

**24.** 1 арш. 2 в. : 9  
 1 п. 9 т. : 7  
 2 п. 15 т. : 5  
 5 вер. 1 ар. : 4  
 10 м. 80 см. : 9  
 25 ш. 60 ур. : 8  
 40 м. 20 см. : 3

Уж.

**336.** Петро-Иванлы быд десегіна муы бостөһны вот (налог) 3 пуд 5 тув. Сылөһ 7 десегіна. Уна-ө мынтө сіјө вот?

**337.** Му-вылө көгісны 1 пуд 5 тув еу. Уна-ө воіс һаһ сіјө му-вылыы, урожај-кө воіс віт сымында?

**338.** Пудовһа еу кыскө 1 пуд 5 тув. Уна-ө кыскө чет-верт еу?

**339.** Челаф кышан-вылө колө 1 метр 60 сантиметр дөрөм дөра. Уна-ө ковмас нол сещөм кышанјас-вылө?

**340.** Трамвај 10 минутөн мунө 2 верст 100 сыв. Кымын верст мунас часөн?

**341.** Прамөја бура конкі-вылын іслалые 1 здукын ісковтө-көртө 12 метр 80 сан., автомобил—кујім сымында. Кымын метр мунө автомобил?

**342.** 8 аршин 12 вершок куфта пөв вундісны 4 ытыкта пелө. Төдмалөј куфта быд јукөнлые.

**343.** Му-вылые чукөртісны 6 пудовна зөр. Чукөртісны 3 сымында, мыјда көзлісны. Уна-ө көзлөмаөе му-вылө?

**344.** Зік өткод 5 кыга-вылө мынтөмаөе 4 шайт 60 ур. Дона-ө 1 кыга?

**345.** 7 сыв куфта тез вундөј ытыкта пелө.

**346.** Поцөе 22 метр куфта, ытыкта 4 поц куфта. Төдмалөј быд поцлые куфтасө.

**347.** Мешөк еу кыкө 6 пуд. Мешөкө төрө 4 пудовна. Төдмалөј, уна-ө кыкө пудовна еу?

**348.** 2 аршин куфта да аршин паста көрт-ліст вундісны 4 ытыкта пелө. Төдмалөј быд көрт-ліст јукөнлые куфтасө да пастасө?

**349.** Семја еөјө вежонөн 1 пуд да 2 тув нан. Уна-ө најө еөјөны лунын?

**350.** Ведра јөлые артмө 1 тув 36 зөлтнөк выј. Уна-ө артмас выј 4 суліја јөлые?

**Гіжтөг өктөј, јукөј дас-вылө да еө-вылө.**

1. $5 \times 10$	2. $3 \times 10$	3. $60 : 10$
$50 \times 10$	$3 \times 100$	$600 : 10$
$30 \times 10$	$7 \times 100$	$800 : 10$
$45 \times 10$	$9 \times 100$	$550 : 10$
$75 \times 10$	$4 \times 10$	$250 : 10$
$68 \times 10$	$4 \times 100$	$400 : 100$
$22 \times 10$	$40 \times 10$	$700 : 100$
$84 \times 10$	$100 \times 10$	$200 : 100$
	$10 \times 100$	$1000 : 100$

<p>4. <math>48 \times 10</math>  <math>480 : 10</math>  <math>5 \times 100</math>  <math>500 : 100</math>  <math>75 \times 10</math>  <math>750 : 10</math>  <math>960 : 10</math>  <math>96 \times 10</math></p>	<p>5. 15 ш. 10 ур. <math>\times 10</math>          25 ш. 20 ур. <math>\times 10</math>          3 м. 10 см. <math>\times 10</math>          8 м. 50 см. <math>\times 10</math>          10 ш. 80 ур. <math>\times 100</math>          7 м. 25 см. <math>\times 100</math>          9 ш. 40 ур. <math>\times 100</math></p>	<p>6. 36 ш. : 100          5 м. : 100          15 м. : 10          24 ш. : 10          7 м. 60 см. : 10          48 ш. 50 ур. : 10          18 м. 30 см. : 10</p>
---	--	---

**dasöd da soöd jükönjas.**

7.  $\frac{1}{10} = 0,1$   
 $\frac{2}{10} = 0,2$

Лыддөј:

- 0,5
- 0,8
- 0,4
- 1,5
- 1,1
- 11,1
- 111,1

8. Гіжалөј:

Гізім dasöd jükön, кујим dasöd jükön, зон өтi да кык dasöd jükön, зон квајт да һол dasöd jükön, зон das wit да көкјамыс dasöd jükön.

Уж.

Кабаламы вундөј 0,1 метр.  
 Кыз тајөс шуанныд?

Рісујтөј тетрадјасаныд 0,3 мет-  
 сіметр. Кыз сіјөс шуанныд?

351. Течөј кабала стопаө 0,5 саңгіметр кызта.

352. Кыз шүө 0,1 саңгіметр?

353. Кымын саңгіметр 0,1 метрын;

- „ „ 0,5
- „ „ 0,8
- „ „ 2,5

354. Перемена вөлі 0,2 час. Кымын мінут вөлі переменаыс?

355. 0,5 пудјын кымын тув?

356. Мөс өтiкыс лыстөмөн сетө 0,4 ведра јөв. Кымын суліја јөв лыстөм-вылө воас?



9. 60:10	433. Кымын 3оң вершөк	0,1 аршынын.
65:10	434. Кымын 3оң д.м.	0,1 пугтын?
98:10	435. Кымын 3оң лун	0,1 воын?
100:10	435. Кымын 3оң час	0,1 лунын?
125:10	436. Кымын 3оң час	0,1 вежоннын?
142:10	437. Кымын грамм	0,6 килограммын
455:10	438. Кымын ур	0,4 шаптын?

357. Кымын саңтiметр метрын?  
Кымынöd жүкөн метрлөн лоö саңтiметр?

358. 1 шаптын кымын ур?  
Ур кымынöd жүкөн шаптлөн?

10. 0,01 — соöd жүкөн.  
0,02 — кык соöd жүкөн.

11. Лыд-д-öj:

0,05  
0,08  
0,15  
0,25  
0,48  
2,75  
10,68  
1,1  
1,01

Гiжалöj:

Н-ол соöd жүкөн, дас кујим соöd жүкөн, 3оң öтi да кык көкжамыс соöd жүкөн, 3оң көкжамыс да кваж-тымын н-ол соöd жүкөн.

359. Кымын саңтiметр 0,07 метрын?  
" " 0,15 "

360. Кымын грамм 0,5 килограммын; 0,8-ын, 0,2-ын?

361. 0,09 шаптын кымын ур; 0,16-ын; 3,25-ын; 8,56-ын.  
Мукöd-дырji соöd жүкөнсö шүөнi прöчентөн.

### %—Прöчент.

362. Корөj 5% 1 метрыс. Кымын сенi лоö саңтiметр?  
10%—килограммыс. Кымын сенi лоö грамм. 25%—шаптыс. Кымын сенi лоö ур?

363. Классын 55 велödчыс. Талун 4 морт ез волы. Кымын прöчент велödчыс-пыщкыс ез волы?

**364.** Неважён-на мешёк пығ вөлі 15 шайт. Өні гижёмаёе газетё бығёё-пё донсалёма 10%-вылё. Тёдмалёј, дон-ё өні мешёк пығ.

**365.** Мишлён бат нажёвитёма заводын 90 шайт; вот-вылё мынтёс 20% нажеткаёе. Уна-ё сылён колё сём вот мынтём бёрын?

**366.** Му-тыра дозмукё пунктёј 60 тусён су, id, зёр, шобди. Виқодёј кығ кутасны чужны. Вёчёј таблитса.

№№	Нимыс.	Кымынөд лунын чужас.										
		1 лун.	2 лун.	3 лун.	4 лун.	5 лун.	6 лун.	7 лун.	8 лун.	9 лун.	10 лун.	% чужас.
	Су . . . . .											
	Зёр . . . . .											
	Id . . . . .											
	Шобди . . . . .											
	Шабди . . . . .											

Тажё таблитса-серти кёјдыс чужём-јылыс лёсёдёј диаграмма.

**367.** Зик-жё тази вёчёј быд пёлёс град-пуктас кёјдысјас-көд (пуктавыны позас 25 лёбё 10 кёјдыс тусён).

**368.** Гижалёј сөөд јукөнјасён да %/о/о.

	Гижалёј дасөд јукөнјасён:	
0,2	0,40	70%
0,8	0,60	20%
0,6	0,20	60%
0,1	0,50	80%
0,9	0,30	30%
0,5	0,10	
0,7		
0,3		

**369.** Тёдмалёј да лыд-ёј миллиметрјасён 1% 40 сантй-метрлыс; 30 см.; 80 см.; 50 см.; 60 см.; 10 см.

Лёсёдёј диаграммјас.

370. Төдмалөй мурталөмөн кымын зон процент лоо 30 сан-  
 ғиметрыг 5 санғиметр; 20 см.—3 см.; 50 м.—8 см.; 70 см.—  
 10 см.; 60 см.—6 см.; 90 см.—10 санғ.

### Октөм да жүкөм тырд есатка-вылө да го-вылө.

#### Гіжтөг арталөй.

12.	$3 \times 20$	13.	$20 \times 2$	14.	$25 \times 15$
	$3 \times 200$		$20 \times 20$		$25 \times 20$
	$5 \times 100$		$30 \times 20$		$32 \times 20$
	$7 \times 100$		$10 \times 40$		$48 \times 20$
	$4 \times 200$		$20 \times 40$		$15 \times 30$
	$3 \times 300$		$30 \times 30$		$14 \times 40$
	$2 \times 400$		$20 \times 50$		$12 \times 80$
	$2 \times 500$		$20 \times 30$		$36 \times 20$

15.	$5 \times 80$	16.	$800 : 20$	17.	$600 : 20$
	$7 \times 60$		$600 : 100$		$800 : 40$
	$9 \times 70$		$900 : 300$		$900 : 30$
	$15 \times 40$		$800 : 400$		$600 : 30$
	$17 \times 30$		$800 : 200$		$400 : 20$
	$19 \times 50$		$400 : 200$		$800 : 20$
	$11 \times 20$		$400 : 100$		$1000 : 20$
	$12 \times 50$		$1000 : 500$		$1000 : 50$

18.	$500 : 20$	19.	$40 \times 20$
	$700 : 20$		$800 : 20$
	$900 : 20$		$800 : 40$
	$750 : 30$		$24 \times 30$
	$840 : 40$		$720 : 30$
	$960 : 60$		$480 : 60$
	$650 : 50$		$480 : 80$
	$810 : 90$		$80 \times 6$

371. Телеграф сурјаяс кост 30 сыв куҗта. Школасан  
 больничаяз сулалө 21 сурја. Мы куҗта туж больничасан школаз?

**372.** 480 сыв пагта му крестана жүкисны 20 сывја пагта мујас-вылө. Кымын му артмис?

**373.** Көрттүј реле вөчөны 21 да 20 пут кузта. Реле пут кузта кыскө 30 тув. Кымын тув кыскө быд реле? Кымын пуд?

**374.** Верст кузта телеграф сутуга кыскө 10 пуд 20 тув. Уна-ө кыскас 20 верст кузта сутуга?

**375.** Кымын верст кузта телеграф сутуга позо течны товар новлөдлан вагон? Вагоныс лептө 945 пуд.

**376.** Верст мунны поезд паровозлы колө 17 ведра ва. Кык стансеја кост 40 верст. Кымын ведра ва ковмас паровозлы мунны сижө стансеја кост?

**377.** Сывжын коз-пу-пес кыскө 31 пуд. Вагонө течөны 10 сыв. Төдмалөј, кымын пуд кыскө 10 сыв пес?

**378.** Кымын вөв ковмас сижө вагоныс пес кыскыны, кутасны-кө быд дод-ө течны 20 пуджөн?

**379.** Бура кужөмөн велоепед-вылын позо минутжынжөн мунны 270 метр. Кымын метр мунас өтө сдукөн?

**380.** Лөз новлөдлыс (пассажирскөј) поезд вермө мунны 2 мындаөн унжык велоепед-дорыс. 1 пос-вывтө поезд мунис 20 сдукөн. Төдмалөј мыј кузта поскыс?

**381.** Öтө му 80 десетин; кымын пуд ковмас сетчө су көј-дыс, кутасны-кө көзны 9 пуджөн десетина-вылө?

**382.** Котласө мјан коперативјаслы вајисны 900 пудја вагон пыч. Видлалигөн 12% пыч лоі шыбытны—пөдөма. Кымын пуд колө бур пычыс?

**383.** Мјан вөлөстын 400 вөв; 8% висмис. Кымын вөв колө зонвиза?

**384.** Менам батө нөблис һаһ зајөм 40 шажтөн пудјис. Öнө һаһ зајөм донсалөма 50%-вылө. Дона-ө öнө һаһ зајөм пуд-вылө?

**385.** Школаын 200 велөдчыс. 65% сес зонпоснө. Кымын нывпоснө велөдчө сижө школаын?

**386.** Јуө шыбитјисны пес-плака, сижөс визылыс часөн-жынжөнөн нуис 960 метр кузта. Төдмалөј, минутөн мыј кузта нуас визыв?

## Октӧм, јукӧм љубӧј лыд-вылӧ.

Гіжӧмӧн арталӧм.

20.	$84$	$84$	$168$	$84$
	$\times 2$	$\times 30$	$+ 2520$	$\times 2$
	$168$	$2520$	$2688$	$168$
				$+ 2520$
				$2688$

21.  $68 \times 14$   
 $25 \times 21$   
 $16 \times 16$   
 $12 \times 12$   
 $28 \times 28$   
 $43 \times 16$   
 $36 \times 15$   
 $48 \times 11$

22.  $82 \times 12$   
 $35 \times 25$   
 $64 \times 15$   
 $16 \times 31$   
 $13 \times 45$   
 $19 \times 32$   
 $26 \times 35$   
 $22 \times 22$

23.  $3 \times 312$   
 $2 \times 426$   
 $5 \times 108$   
 $4 \times 209$   
 $3 \times 305$   
 $2 \times 475$   
 $5 \times 192$   
 $4 \times 215$

24.  $\begin{array}{r|l} 240 & 100 \\ 200 & 2 \\ \hline 40 \end{array}$

$850 : 20$   
 $940 : 300$   
 $640 : 50$   
 $520 : 70$   
 $725 : 100$   
 $960 : 90$   
 $430 : 40$   
 $760 : 80$

25. Гіжӧј колӧстӧг јукӧан лыд-јас 40-вылӧ, 70-вылӧ, 30; 25; 55; 200; 300; 32; 45-вылӧ.

26.  $390 : 130$   
 $440 : 110$   
 $560 : 140$   
 $675 : 225$   
 $963 : 321$   
 $756 : 252$   
 $856 : 214$   
 $975 : 195$

27.  $460 : 23$   
 $560 : 14$   
 $850 : 17$   
 $870 : 29$   
 $650 : 13$   
 $840 : 21$   
 $900 : 12$   
 $775 : 25$

28.  $169 : 13$   
 $264 : 24$   
 $576 : 16$   
 $648 : 24$   
 $756 : 36$   
 $864 : 36$   
 $572 : 11$   
 $901 : 53$

29.  $26 \times 14$   
 $364 : 14$   
 $264 : 26$   
 $35 \times 25$   
 $875 : 25$   
 $875 : 35$   
 $62 \times 14$   
 $868 : 14$   
 $868 : 62$

30.  $588 : x = 14$   
 $483 : x = 23$   
 $x : 27 = 15$   
 $x : 48 = 13$   
 $x \times 25 = 625$   
 $x \times 17 = 306$   
 $45 \times x = 586$   
 $32 \times x = 672$

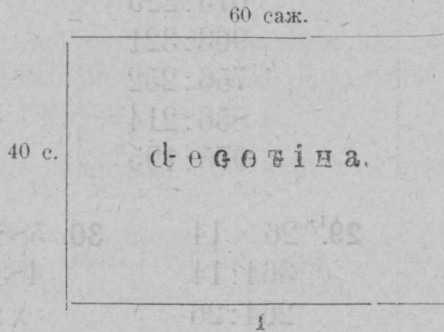
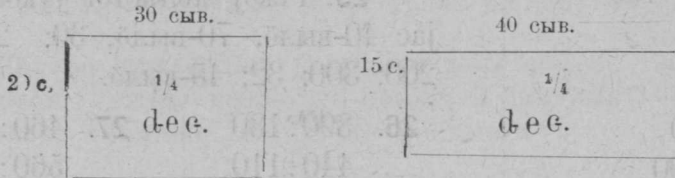
<b>31.</b> 13 ш.	25 ур. × 24	<b>32.</b> 135 п.	30 тув. : 15
16 м.	20 см. × 21	256 м.	80 см. : 16
25 ар.	8 в. × 32	625 м.	75 см. : 25
15 с.	2 ар. × 48	241 ш.	20 ур. : 24
32 п.	11 тув. × 22	677 ш.	30 ур. : 26
44 м.	50 см. × 18	514 с.	6 пут. : 17
302 м.	75 см. × 3	826 м.	10 см. : 55
86 ш.	10 ур. × 11	778 м.	11 см. : 37

**У ж.**

**387.** Рісүjtөj кв. аршін. Јүкөj сјjөс кв. вершөкјас-вылө Кыз сјjө вөчанныд? Кымын кв. вершөк лоас?

**388.** Рісүjtөj квадратнөj пут. Јүкөj сјjөс кв. фујм-вылө. Кымын кв. фујм артмас?

**389.** Рісүjtөj дееетіна; јүкөj өтгыреа 4 пелө. Кымын кв. сыв дееетіна нөлөд јүкөнһн?



**390.** Кызі вөчны первоја дееетінаые мөдөс? Вөчөj сјjөс вундөмөн.

**391.** Град 30 сыв кузта, кык сыв паста. Кымын сен квад. аршін? Кымын кв. сыв?

Гјжтөj град план.

392. 45 сыв куҗта, 7 арш. паета му-вылө пуктөмаде јаблөк пујас. Быд 4 кв. сыв паетаө пуктөны 1 јаблөк пу. Кымын јаблөк пу пуктисны став му паетаө?

80 с.

30 с.

д е с е т и н а.

393. Öтi му 24 метр куҗта, 22<sup>5</sup> метр паета, мөд му 36 метр куҗта, 15 метр паета. Код муыс ыжыджык?

394. Кымын лист 18 дест кабалаын?

395. 648 лист кабала пукталөј дестөн-дестөн. Кымын дест лөб?

396. Кыҗа листбокын 33 виҗ, быд виҗын 29 шыпас. Кымын шыпас төрө листбокө?

397. Кымын зөлтнык 8 тувјын 42 зөл?

398. Кымын тув 21 пуд 18 тувјын?

399. Кымын минут суткiҗынјын?

400. Карыс төлын коперативө вәјисны 825 пуд пуҗ. Кымын вөв ковмис сiҗөс кыскыны, быд дод-дө-кө пуктасны 25 пудјөн?

401. 4 пуд щәј торјөдлисны воемушкајасө. Кымын воемушка лөі?

402. 12 дужина шусө гроссөн. Перө пуктөны зон гроссөн көрөбкаө. Кымын перө 5 көрөбкаын?

403. 4 перө көрөбка јукисны классын 36 велөдчыелы. Кымын перө воис 1 велөдчыелы?

404. Öтi кыҗ-пусаң мөдөз 15 сыв. На костө течисны пес 2 аршин судта. Кымын сыв пес течис сетчө?

405. десеетина муыс нуисны 22 дод бөбөһаң. Быд дод-дө, течисны 15 пудјөн. Уна-ө воис бөбөһаң?

406. Град куҗта 16 сыв, öтi виҗө пуктисны өгурчi 4 вершөкөн быд тус кост. Кымын өгурчi тус ковмис виҗө?

407. Пудовһаө төрө 200 шөркод-дөм картупель. Тырмас оз сiҗө пуктыны 48 сыв куҗта град виҗө, пуктөны-кө 12 вершөкөн öтамөд кост?

**408.** Јем вузавлөны унжыкые бумажкаөн. Быд бумажкаын овлывлө 2 дужина. Кымын јем 15 бумажкаын.

**409.** Суңис трубичаын 265 аршин. Кымын суңис трубича ковмас верст куҕаә?

**410.** Тув сакарын 52 тор. Кымын грамм кыскө өтө сакар тор?

**411.** Лөөдөј роч мерајасө метріческөј мерајас: 6 метр; 24 метр; 42 метр, 50 метр, 36 метр.

**412.** Лөөдөј метріческөј мерајасө (лыд-дөј 22 вершөкөн метрын): 44 ар.; 66 ар.; 50 ар. 14 вер.; 34 ар. 6 вер.; 24 ар. 12 вер.

**413.** Сулја ва кыскө тувјөн-жынјөн. Кымын зөлтнөк кыскө стөкан-ва?

Лыд-дөј кымын сојан паң ва төрас өтө стөканө. Төдмалөј, уна-ө кыскас сојан паң ва?

**414.** 1 чігарка-вылө мунө 4 зөлтнөк табак. Уна-ө ковмас табак курітчыны-кө кутан лунын 16 час быд 10 минут кост?

#### Уна пөлөс задачајас.

**415.** Быд быдман турун аслас быдмигөн боетө муые ва. Су боетө быд тув ізасө, туюө, кыдјө 240 тув ва. Кымын пуд ва ковмас пуд су көјдыс артмыны? 1 пуд су вартчө 20 колтаые, шөркод-дөм колта кыскө 6 тув.

**416.** Төдмалөм ва лөөдөј ведра лыдө (ведра ва кыскө 30 тув).

**417.** 5 душа семјалы 4 лун-кежлө колө сымда ва, мыјда мунө 1 тув су көјдыслы воны. Мыјда ва мунө семјалы 1 лунын.

**418.** 100 тув веж турун бура костөм бөрын кыскө сөмын 20 тув. Төдмалөј, уна-ө костөм бөрын кыскас 20 пудја веж турун дод?

**419.** Төдмалөј, уна-ө сен вөлөма ва?

**420.** 20 тув кос турун сотөм бөрын колө пөјім тувјөн-жынјөн. Став мукөд-торјыс сее щынөн кајө вылө (воздукө). Уна-ө кыскас пөјім 20 пудја веж-турун дод-дые?

**421.** Лежанка пач во-гөгөрын сотө 6 сыв пес. Сыв пес-лөн сөкта 70 пуд. Быд пуд пескые лө тувжын пөјім. Уна-ө кураласны лежанкаые пөјім во-гөгөрын?



422. Э тув пöјим кујöдалö 1 кв. сыв град јөр. Кымын кв. сыв позас кујöдавны во-гöгöрса лежанкаса пöјимöн?

423. Јаблök пујас да мукöд прукта пујас-вылые веж кор-јасö еојöны ичöтик жежыд бобув-возјас. Быд сецöм воз вайö колк комынöз, сее чужöны выль бобувјас.

На шые зев-нын кулас којмöд јукöныс. Быд ловја колан бобув еојö 25 корјöз. Кымын веж кор еојасны 1 бобувлөн чужтöмјасые?

424. Волода тöдмалис вужөр-серти телеграфнöј сурјалые судта; 4 сыв судта вöлöм. Школа öпиңувса кыз пу—9 метр судта. Кодыс жужыджык? Мыј мындаөн жужыджык?

425. Базар-вылын 1 тув мöс выј вузалöны 50 урөн. Коперативын вузалöны 1 шайт 15 урөн килограмм. Көнi донтöмжыка вузасöны? Унаөн-ö донтöмжыка?

426. 1 кв. пут паста коетöм нур-вылые лыд-дысны 150 быдман турун. На-пiјын 16% јог турун. Кымын бур, колан турун быдмö 1 кв. пут коетöм нур-вылын?

427. 1 кв. метр град јöрса му-вылые позö лыд-дыны 950 быдман турун. На-пiјын 80% јог турунјас. Кымын јог турун позö адзыны 1 кв. метр град јöрса му-вылые?

428. Школникјас лыдөн, диаграммајас-серти, сеңтаб тöлысын вöли 10 мiча, гожја лун; мукöд лунјасые вöлины лiбö зера, лiбö кымöра. Кымын %% лöб сеңтабын мiча, гожја лунјас?

429. Возза во тöv кысеие 200 лун; таво—192 лун. Кымын %% кузжык код воас вöли тöv?

430. Кос щак тувјö лыбö 80 шөркод-дöм кос жежыд грiб. Коператив нöбö кос щак килограммјасөн. Кымын кос жежыд грiб лыбö 1 килограммö?

431. дөрöм-вылö колö 4½ аршин дөрöм дöра. Коператив вузасö метрөн мурталöмөн. Кымын метр ковмас дөрöм-вылö дöра?

432. Мiжан еиктса выј вöчан машина 1 пуд шабдi кöјдысые вермö вöчны 8 тув выј. Выј-вöчан заводјасын выј артмö 50%-вылö унжык. Кымын тув выј вошö 5 пуд шабдi кöјдысые еиктса выј вöчан машинаөн?

### Задачајас ужалöм олöм-јылыс.

433. Ваг-Гриш кöзö аслас му-вылö немöсјасöс вердан еоркнi—турнепс.

12 тув турнепс мунö 3 тув бур, кос-турунлы воча. Му-  
вылыс сижö керис 4 пуджа да жынжа 20 мешöк. Кымын пуд  
бур, кос-турунлы воча мунас чукöртöм турнепсы?

**434.** Мөд му-вылö сижö көзис пемөсјасöс вердан сөкля.  
Сөкля зев бура быдмис. Вас-Гриш арталөмөн сөкля тырмас  
зөң төлыс-кежлө, кутас-кө быд лун вердны 28 тувјөн.

8 тув сөкля мунö 4 тув ид ізас воча. Кымын пуд ид  
ізас вештас возö чукöртöм сөкля?



**435.** Шөркөд-дөм лыетан мөс сојö луд-вылын 6 пуд 10 тув  
мында вез турун лунын. Мында турун сојас гожөмбыдөн луд-  
вылө-кө дөзан мај 5-өд лунын, пыртан—октабрын 10-өд лунö.

**436.** Карын вичöны уна көза. Төлын колö көзалы 3 тув  
бур турун да тувјөн-жынјөн ид ізас лун-кежлө.

Төдмалөј, тырмас оз 36 пуд турун, 18 пуд ид ізас 2 кө-  
залы, кутасны-кө вердны төлын 220 лунөз?



**437.** Көза зев радејтö ко-  
рөсјас; сыыс содö сылөн јөв.  
Јөв содны сылы колö 1 тув-  
јөз корөс кор лун-кежлө. Төд-  
малөј тырмас оз төвбыд-кежлө  
сылы 2 тувја 100 корөс?

**438.** Мижан кресаналөн  
кујим муыс өтөк пыр шојтчө  
көскөм-улын.

Лука-Семö овмөдчис пөчи-  
нокын, вөчис уна му. Мујасө  
некор ез кут колны көскөм-  
улö. Сетчө сижö пунктис пыр өдјö  
воан картофел сорт. 1 кв. сыв паета-вылö пунктö 60 куст  
посны картофел. Уна-ө сижö чукөртас 24 сыв кузта да 5 сыв паета  
му-вылыс картофел, 60 кустыс-кө чукөрмө пудовна картофел?

**439.** Лука-Семö мөд-жын көскөм му-вылө көзö вика турун  
көјдыс зөр сорөн, сее арын чукөртö бур турун. Быд 2 тув

турун көйдөсө быдмө 2 пуд да 10 тув віка турун. Уна-ö Лука-Семö чукөртас віка турун 1 пуд көйдөсө?

**440.** Шөркөд-дөма колкжаломөн чіпан вајө во-гөгөрын 73 колк. Кымын чіпан ковмас візны, быд лун-кө сојны 2 колкјөн?

**441.** 1 чіпаные гөн доө 125 грамм. Јурлөслөн сөкта 5 тув. Кымын чіпанлые ковмас гөн нещкыны мед артмас 1 јурлөс?

**442.** Прокө-Ғіма прөст пөрајасын вөчө куран да вузалө коператівө. 12 кураные сылы мынтөны 30 тув пығ. Төвбыдөн сіјө најөвітіс 24 пуд пығ. Кымын куран вөчіс Прокө-Ғіма?

**443.** Сіјө дае пуые вөчө часөн 1 куран. Кымын лунөн вөчіс став курансө, лун-вылө-кө пуктам 8 час ужалөм?

**444.** 2 морт јукмөс кодјөмаде 15 лунөн. Кымын лунөн кодјасны сещөм-жө јукмөс 3 морт?

**445.** 6 морт вөчісны москі керка бокыс 3 лун. Кымын лунөн вөчасны сы куға-жө москі 9 морт?

**446.** Пөжар кусөдігөн сөктын бырөдісны став васө јукмө-сыс 1 ч. 10 м. Кымын ведрa ва вөлі јукмөсын, васө-кө дүг-дывтөг лепталісны 3 морт. Оці ведрa суғөдны быд мортлы вөлі колө пөра 30 здук.

**447.** 40 кујім сүјмөвөј көрттув кыскө 1 тув. Мыј куға сүтуға ковмас 1 пуд көрттув вөчны.

**448.** Кролік сетө 600 грамм пук 200 лунөн. Кымын лунөн чукөртны верман 1 тув пук?

**449.** 1 кролік гоз воін вajasны 2 десатка кролік піјан. 8 төлысса кролік весітан-кө кыскас 3 кіло. Кымын тув јај сетасны најө?



1. Лолё-бобё мунё . . . . . 6 метр часён.
2. Шылыдинса ва-кывтчёс . . . . . 2 км. „
3. Шөркод воеласа морт . . . . . 4 „ „
4. Вёв гөнечён . . . . . 7 „ „
5. Паракод ва-кывтчёс мунігөн . . 15 „ „
6. Трамвај . . . . . 6 метр здукён.
7. Велосипеда морт . . . . . 8 „ „
8. Коңки-вылын морт . . . . . 13 „ „
9. Ödjö муные појезд . . . . . 17 „ „
10. Каља . . . . . 32 „ „
11. Чікыш . . . . . 48 „ „
12. Аероплан . . . . . 55 „ „

Тайяс серті лёсёдöј задачајас да диаграммајас.

	Кöза		Кос турун либё ізас (сі)
1. Су . . . . .	9	45	180
2. Зёр . . . . .	15	40	100
3. Ід . . . . .	10	50	100
4. Картупель . . . . .	90	720	—
5. Шобді . . . . .	9	40	150
6. Шабді . . . . .	5	20	20
7. Турнепс . . . . .	$\frac{1}{4}$	3000	—
8. Свекла . . . . .	1	2000	—
9. Бобёнаң . . . . .	$\frac{3}{4}$	15	} 250
10. Тімопејевка . . . . .	$\frac{1}{4}$	15	
11. Віка зёр-сора . . . . .	12	—	200

Кујим перемена.

№.№ мујаслөн	Мыјјас көзөма	Кымын десегіна	
1	Коскөм . . . . .	1	—
2	Су . . . . .	1	45
3	Id көза . . . . .	1	40
	Став көјдысыс . . . . .	3	85

Квајт перемена

№.№ мујаслөн	Мыјјас көзөма	Кымын десегіна	
1	Костөм віка-улын турун . . . . .	1/2	125
2	Сіјө-жө му-вылын віка бөрын— өdjө-воз воан картупель рөд . . . . .	—	250
3	Су . . . . .	1/2	35
4	Свекла, пемөсјасөс вердан . . . . .	1/2	1000
5	Тувсов көза . . . . .	1/2	25
6	Тувсов көза віка—турун . . . . .	1/2	125
7	Тувсов көза . . . . .	1/2	25
	Ставыс . . . . .	3	
	Көјдыс . . . . .	—	85
	Турун . . . . .	—	250
	Свекла . . . . .	—	1000
	Картупель . . . . .	—	250

Лөөдөј тајјас-вылө задачајас да диаграммајас

**450.** Мипалы віеігөн етеісны јуны лекаpство, щөктісны јуны 3 лун-кежлө 15 војтөн.

Сулаын вөлөма лекаpство 4 еојан паңтыр.

Быд еојан паңө төрө 4 щаж-јуан паң, а щаж-јуан паңө— 45 војт лекаpство. Колө төдны, кымын лун-кежлө тырмас лекаpствоыс?

**451.** Щажнөј паң лекаpство кыскө 3 грамм. Кымын војт лекаpство 1 граммын?

Щажнөј паңөн да мензуркаөн төдмалөј кымын војт ва кыскө 1 грамм.

**452.** 1 стөкан сакарнөј песок кыскө 1 тув. 2 паң песо-кые стөкан щаж лөө јумов.

Кымын грамм песок вөчө шщаж стөкан јумолөн?

**453.** Стөкан ва кыскө 250 грамм. Кышыд лым кокніджык ваые дасмындаөн.

Төдмалөј, мында кыскас ведрадын лым (Ведраын— 50 стөкан).

#### **461. Таблїтса задачајас вөчны.**

Ведра воча 50 стөканкөд.

Стөкан—17 еојан паңкөд.

Еојан паң—4 щаж јуан паңкөд.

Щажнөј паңын—45 војт.

Стөкан ва кыскө—250 гр.

Стөкан выј—230 гр.

Стөкан лым—25 гр.

Стөкан сакар песок кыскө 410 гр.

Стөкан посні васлөј сак. песок 470 гр.

Стөкан сов. кыскө 540 гр.

Стөкан еој—555 гр.

Кіршіч—10<sup>1</sup>/<sub>2</sub> тув.

Лїст гіжан кабала 6 № кыскө 10 грамм.

1 сыв пес шлїтны суладан вөрые—<sup>1</sup>/<sub>2</sub> ужалан лун (2 морт.). Та-сергї вөчалөј задачајас да диаграммајас.

**454. Tödmöd муыв быдмас-жылые.**

(Задачајас вöчны).

Німјас	Уна-ö кыскö мера (четвер.)		Шөрчу-жан %	Шөр-код-öм быдман пöра	Кымын тус кöж-дые кыс-кö 1 гр.
	тув.	кiлогр.			
Су . . . . .	45	18,42	90	340 лун.	45— 50
Зöр . . . . .	30	12,28	92	110—120	45— 50
Id . . . . .	38	15,56	92	115—125	35— 40
Шабди . . . . .	38	15,56	85	100—110	220—230
Аңкыщ . . . . .	50	20,47	90	95—100	5— 6

**455. Та-серти вöчалöј диаграммајас, задачајас.**

Вундыны 1 десетина чарлаөн колö 80 морта час.

Вундыны 1 десетина вундан машинаөн—3 час (колö 2 вöв, 1 ужалые, 1 морт, 9 колтаалые).

Вартны вартанөн—15 колта часын 1 морт.

Гöрны плугөн 1 десетин—3 ужалан лун.

Пiновтны 1 десетин—1 ужалан лун.

Гöрны тракторөн 1 десетин 1 ужалан час.

Кiөн кöзны 1 десетин—2½—3 ужалан час.

Косаөн ыщкыны 1 десетин—30 ужалан час.

Ыщкыны машинаөн 1 десетин—6 ужалан час.

Пуктыны 1 десетин картофел—2 ужалан лун (1 вöв да 4 морт ужалые).

Картофел керны 1 десетин—10 ужалан лун (1 вöв да 4 ужалые).

Шабди ыщкыны 1 десетин—15 ужалан лун.

**456. Рочö лöсöдны метрической муртајас таблитса.**

Метр = 1,4 арш. = 39,4 дм.

Кiлометр = 468,7 сыв. = 0,94 вер.

десиметр = 4 дм.

Сантиметр = 0,39 дм. = 0,22 вер.

Кiлограмм = 2 тув = 42,4 зöл.

Грамм = 0,23 зёл.

Вёчөј аеныд таблітса 1—20 метр. вёчан аршінө.

Вёчөј аеныд таблітса 1—20 кілогр. вёчан тувјасө.

**457. Метріческөј муртјасө роч мера лёёодан таблітса.**

Верст — 1 км. 66 м. 80 см.

Аршін = 71,1 см.

Сыв = 2 м. 13 см.

Вершөк = 4,4 см.

Пут = 34,8 см.

Стујм = 2,5 см.

Пуд = 16 кгр. 380 гр.

Тув = 409,5 гр.

Зёлөтнїк = 4,3 гр.

Аеныд вёчөј таблітса: 1—100 верст; 1—100 сыв.; 1—10 ар;  
1—10 п., 1—40 тув.

Исв. № 5379





Цена 85 коп.

13137

Г 4-93

К. П. 18764









Коми-3

4-93